A'DAN Z'YE

Yaşar Kemal

ALPAY KABACALI

YKY

A'DAN Z'YE YAŞAR KEMAL

YKY

A'DAN Z'YE YAŞAR KEMAL

Alpay Kabacalı

KİTAP TASARIMI
Yetkin Başarır

KİTAP-LIK DERGİSİNİN ARMAĞANIDIR
68. SAYI, OCAK 2004

© **YAPI KREDİ KÜLTÜR**
SANAT YAYINCILIK TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
İstiklal Caddesi No. 285 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.yapikrediyayinlari.com
http://www.shop.superonline.com/yky
http://www.teleweb.com.tr
e-posta: ykkultur@ykykultur.com.tr

BASKI VE CİLT
Promat

SUNU

Bu dizinin amacı, konu alınan yazarın yerlemlerini (koordinatlarını) vermek, okura bir anahtar ya da "rehber" sunmak... Amaç bu olunca, A'dan Z'ye Yaşar Kemal'i hazırlamak kolay gibi gözüktü bana başlangıçta. Ama, çalışma ilerledikçe, "Dünya edebiyatının devi" olarak nitelenen Yaşar Kemal'i bu küçücük "rehber"e sığdırmakta epey zorlandığımı belirtmeliyim. Onca roman, röportaj, hikâye, yazı ve bunlarla iç içe geçen dolu dolu bir yaşam... Bir başka anlatımla, "romanlarıyla nerede kesişip nerede ayrıldığını kestirmenin güç olduğu renkli bir hayat"...

Sonuçta, kitapçıktaki "madde"leri belirlerken elli yıla yakın bir dönemden bu yana Yaşar Kemal okuru olmanın, hemen hemen kırk yıldır onun yakınında bulunmanın sağladığı kazanımlardan yararlandığımı söyleyeceğim. Bu kazanımlarıma karşın, böyle bir çalışmada Yaşar Kemal'le okur arasına girmeyi doğru bulmadım. Birçok "madde", onun yazı ve konuşmalarının ilgili bölümlerinden oluştu. Benim hazırladığım "madde"lerde de büyük ölçüde yine onun anlatımlarından yararlandım.

Bu çalışma Yaşar Kemal'i "A'dan Z'ye" verebilecek mi, yoksa A'sını yansıtmaktan öte bir işleui olmayacak mı?

Bu sorunun yanıtını, elinizdeki kitapçığı hazırlayandan beklemeyeniz.

Alpay KABACALI

AĞITLAR

Ağıtlar, Yaşar Kemal'in ilk göz ağrısı... İlk kitabı da ağıtlar üzerine (*Ağıtlar I*, Adana Halkevi Yayını, 1943)... "Yaşar Kemal" olmadan önce, Kemal Sadık Göğceli iken başladı ağıt derlemelerine. Kitap da bu imzayla çıktı. Kendisi, şöyle anlatıyor:

"Ağıtları 1939-1942 yılları arasında derlemeye başladım. Doğduğum köy olan Hemite köyünde (şimdiki adı Gökçedam) ölülere ağıt yakılırdı. Bu gelenek çocukluğumdan bu yana sürüp geliyordu. Bir de Torosların ardından Çukurova'ya Avşarlar iniyorlar, yazın pamukta, çeltikte, orakçılıkta çalışıyorlar, kışın da kışlıyor, kök söküyor, çift sürüyorlar, ark kazıyorlardı. Bu Avşarlarda da ağıt geleneği olduğu gibi sürüyordu. Onların ağıtlarını da bizim ovanın kızları, âşıkları öğreniyorlardı. Toroslar'da, Maraş'ın Andırın ilçesinin Gökahmetli köyünde iki kızkardeş yaşıyordu. Bunlardan birisinin adı Hasibe Hatun, ötekinin adı Telli Hatun'du. Hasibe Hatun Kadirli'den Mustafa Ağa ile evlenmiş, ovaya inmiş, Telli Hatunsa köyünde kalmıştı. Bu iki kızkardeşin ailesi Torosların soylularındandı. Dağlarda, ovada ağıtçılıkta büyük ünleri vardı. Onlar hangi ölüye ağıt yakmaya gitmişlerse o ölü sağlığındakinden de çok değer kazanıyor, saygınlaşıyordu. Onların ağıtları dillerden dillere de dolaşırdı. Ben ilk ağıt derlemelerini Hemite köyünde yaptım. İlk ağıdı Medine Mustafa'nın karısı Kara Zeynep'ten aldım. Sonra Hasibe Hatun'a gittim. O bir âşıktı da. Ondan da hem kendi, hem de başkalarının ağıtlarını yazdım. Toroslara Telli Hatuna gittim, kendi ağıtlarını, Avşar ağıtlarını derledim. Sonra Torosları dolaşmaya başladım. Yaya, elimde kiraz ağacından bir değnek köy köy dolaşıyor, önce köylülere Osmaniyenin Gebeli köyünden Murtaza'dan, Küçük Memet'ten; Kazmacalı Güdümen Ahmet'ten öğrendiğim Köroğlu hikâyesini anlatıyor, köylülerle yakın ilişkiler kuruyor, ondan sonra da kadınlardan ağıtlar derliyordum. Bu sıralarda da şiirler yazıyor, yayımlıyordum. 1940 yılında Arif Dino, Abidin Dino'yla tanıştım. Ağıtları, derlediğim birkaç tekerlemeyi Abidin Dino'ya verdim. Abidin Dino ağıtlara, tekerlemelere hayran kaldı. Ağıtların yayımlanması için çok uğraştı. O zamanlar Ferit Celal Güven, Hal-

kevleri Genel Başkanı ve Adana Milletvekiliydi. Abidin Dino bu ağıtları Ferit Celal Güven'e verdi. Ferit Celal Güven ilk ağıt derleyenlerdendi. Folklora, o çağın politikacıları yabancı değillerdi. Ya derlemeler yapmışlar, ya bir derlemeciye yardım etmişlerdi. Topladığım ağıtların küçük bir kısmını Ferit Celal Güven o günlerin Adana Halkevi Başkanı Basri Arsoy'a verdi. Kitap da 1943 yılı güzünde *Ağıtlar I* diye yayımlandı. Bölgede o kadar çok ağıt vardı ki, her kadın o kadar çok ağıt biliyordu ki, ben de kadınlardan ağıt derlemenin yolunu öylesine ustalıkla bulmuştum ki, ağıtlardan ciltlerle kitap yayımlayabilecektim. Şimdiden elimde birkaç kitaplık ağıt daha vardı. Halkevi her yıl bir ağıt kitabı çıkarmayı tasarlamıştı. Ben de Halkevinden aldığım o paralarla yeni folklor derlemeleri yapacaktım. Nedense birinci kitaptan sonra o iş suya düştü.

Sonra 1946 yılından ben Türk Dil Kurumuyla anlaştım. Ağıtları, tekerlemeleri onlara verdim. Kitap yapacaklardı, onlar da yapmadılar."

Yaşar Kemal, bu ağıtları ilk kez 1991'de yayımlanan *Ağıtlar* adlı kitabında topladı. Kitaba, ağıtları konu alan uzun bir inceleme yazdı.

Âşık Kemal

Çocukluk yıllarının Karacaoğlan şiiri bilmeyenlerin ayıplandığı Çukurovası'nda, yöredeki halk şairlerini, destancıları dinleye dinleye büyümüştü. Altı yedi yaşlarındayken o da şiirler söylemeye başlamıştı. Önceleri yalnız çocuklar dinliyordu onu, sonra büyükler de dinlemeye başladılar. Daha okuma yazma öğrenmemişti. Köyünde okul yoktu.

Anası, onun halk şairi olmasını hiç istemiyordu. Oysa, "Bu ev, Abdale Zeyniki'nin diz çöküp destan söylediği evdir," diye övünülüyordu evinde... Aile daha Çukurova'ya göçmeden, büyük Kürt halk şairi, destancısı Abdale Zeyniki evlerine konuk olup destan söylemişti. Eve gelen kimi konuklar ve Kürt destancılar, hep ondan söz ediyorlardı.

Kemal Sadık, demek ki, hiç ayırdına varmadan, evin içindeki Abdale Zeyniki söylencesinden ve çevredeki halk şairlerinden etkilenmişti. Söyledikçe söylüyordu...

Adı "Âşık Kemal"e çıktı, Çukurova'da yayılmaya başladı...

İlkokulun son sınıfındaydı. Yukarı Toroslardan ünlü destancı Âşık Rahmi geldi. Bir gece Kemal'i onun karşısına çıkardılar. Öğretmeni şair, folklorcu Abdullah Zeki Çukurova da oradaydı. Âşık Rahmi'yle sabaha kadar çakıştılar. Sabahleyin Âşık Rahmi, ona küçük bir saz armağan etti. Öğretmeni de çok övündü, neredeyse kutsadı öğrencisini... Âşık Rahmi dedi ki:

"İlkokulu bitirip de diplomanı alınca benim köyüme gel. Seninle birlikte bütün Anadolu'yu köy köy, kasaba kaba dolaşır, destanlar, türküler söyleriz. Sen de yetişirsin."

Kemal'in Karacaoğlan gibi bir âşık olacağından hiç kuşkusu yoktu.

İlkokulu bitirip de diplomasını alınca, tam bir ay ikircik içinde kaldı Kemal. Uykusuz geceler geçirdi. Ya Adana'ya ortaokula gidecek, ya da Âşık Rahmi'ye doğru dağların yolunu tutacaktı... Sonunda ortaokula gitmeyi yeğledi.

Kısa bir süre halk şairlerinin yolunda şiirler yazdı. Sonra bundan vazgeçti, dönemin çağdaş şairlerinin yolunda gitmeyi yeğledi.

"Âşık Kemal"lik, folklor derlemeleri yaparken işine yaradı. Köylere ağıtları, öteki halk edebiyatı ürünlerini derlemeye gittiğinde, Köroğlu kollarını anlatmakla işe başlıyordu. Köy kadınları "Âşık Kemal gelmiş" diye çevresinde toplanıp anlattıklarını dinliyorlardı. "Şimdi de siz söyleyin" diyerek derlemeye girişiyor, her söyleneni sarı defterlerine geçiriyordu.

Çocuk

"Benim romanlarıma, hikâyelerime bakarsan, ağırlığı olan iki insan tipi var. Biri çocuklar, biri yaşlılar. Ben çocukları çok severim. Onları anlamaya çalışırım sevmekten daha çok. Ben çocuklara çocuk gibi davranmam. Bir çocukla ilişkim, dostluğum, arkadaşlı-

ğım varsa, o benim arkadaşımdır, çocuk değildir. Çocuk gibi bakmam. Ayrı bir insan türü gibi bakmam. Niye bu böyle? İnanmadım hiçbir zaman çocukların, insanların çocuklara davrandığı gibi çocuk olduklarına. Basbayağı insandır onlar. Çok şeyler öğrenmemiştir daha, zenginliği azdır yaşlanmış insanlara karşılık, daha az yaşamıştır, ama düpedüz insandır. Anaların babaların çocuklara yaptıkları inanılmaz bir zulüm benim için. Ayrı bir yaratıkmış gibi bakıyorlar. Korkunç baskılar yapıyorlar. Baskılar, dayaklar, öğütler canından usandırıyor çocukları. Ya da şımartıyorlar şefkatle, okşamayla. Çocuk, insanlıktan çıkıyor her iki halde de. Yine benim çocuklarda saptadığım bir şey var, bütün çocuklar evlerden kaçmak istiyor. Benim bu bir araştırmamdır. Derinliğine indiğin zaman her çocuk, bir eli yağda, bir eli balda bile olsa, kaçmak istiyor. Çocuk, dünyamızda rahatsız bir kişidir. Bu, dünyamızın da bir sorunu. Bu kadar kötü yetiştirilen, bu kadar kötü davranılan insanlar büyüdükleri zaman yarım oluyorlar. Savaşların, kötülüklerin nedenlerini ararsak, temelde, çocuklukta insanların başlarından geçenler karşımıza çıkıyor. Bir gün dünyamız gerçek bir barışa, insanca bir yaşama kavuşacaksa çocuklara davranışımızın değişmesi gerekiyor. Bu, dünyanın hiçbir yanında sanırsam yapılmıyor. Dünyadaki eğitim düzeni de berbat bir düzen. Dünyayı öğretecekleri, insanı öğretecekleri yerde dünyayı ve insanı ezberletiyorlar. Nasıl olmalı? Elbet eğitimciler uğraşıyorlar bunun üstünde. Bir Pestalozzi çıkıyor, bir adım ileri atabiliyor. Ezberletmek yerine göstermek hiç olmazsa. Ama bir gün insanoğlu gerçekten iyi bir dünya kurarsa tek gideceği yer, ezberci ya da görerek eğitim değil, yaşayarak eğitimdir."

Çocukluk

Yaşar Kemal, bol kayalıklı bir köyde, Hemite'de doğup büyüdü. Köyde çoğunca evlerin duvarlarını kamıştan, damını sazdan yapıyorlardı. Böyle evlere "huğ" deniyordu. Renk renk toprak vardı burada: Mavi, sarı, kırmızı... Dileyen, bu toprakla dilediği renkte boyuyordu evini...

Köye, sonradan Gökçedam adı verildi. O zamanlar köy, şimdiki gibi Osmaniye'ye değil, Kadirli'ye bağlıydı.

Burası eski çağlarda Kilikya ovasıydı, önemli bir bölgeydi. Çukurova'nın karnına doğru yürümüş kayalık bir dağın koyağındaki Hemite'nin önünden Ceyhan ırmağı akıyordu. Koyağın günbatısındaki sivri kayalığın üstünde ortaçağdan kalma Anavarza kalesi yer alıyordu. Irmağın ötesinde Akdeniz'e kadar hep deniz gibi gözüken, mavileyen düz bir ova uzanıyordu. Irmağın biraz ilerisinde, Geç Hitit dönemi yerleşmesi Karatepe vardı. Sonradan Prof. Bossert ve Prof. Halet Çambel'in çabalarıyla kazılar yapılıp açıkhava müzesine dönüştürülecek olan kalıntıların yer aldığı bölge...

Köyde, 1895'te yerleştirilmiş Türkmenler yaşıyordu. Yaşar Kemal'in ailesi buraya 1915'te yerleşmişti (bk. *Göç*).

Babası Sadık, uzun yıllardan sonra doğan biricik çocuğunun üstüne titriyordu. Her yıl onun için kurbanlar kestiriyordu.

Kemal üç buçuk yaşlarındaydı. O yıl da kurbanlar evin avlusuna getirilmiş, koyunların ayakları bağlanmıştı. Halasının kocası bir koyunu kesti, karnını yararken bıçak deriden kaydı, karşıda duran Kemal'in sağ gözünün üstüne saplandı. O gözü bir daha görmedi.

Bundan bir yıl sonra, babası camide namaz kılarken bıçaklanıp öldürüldü. Kemal oradaydı. Babasını, Van'dan gelirken ölümden kurtarıp besleyip büyüttüğü oğulluğu Yusuf bıçakladı. O akşam, sabaha kadar, yüreğim yanıyor diye ağladı Kemal. Ve kekeme oldu. Kekemeliği on iki yaşına kadar sürdü. Yalnız türkü söylerken kekelemiyordu. Sonra nasıl geçtiğini hiç anımsamıyor.

Uzun yıllar babasının öldüğüne inanmadı. Onun mezarına da gitmedi. Mezarlığın yanından bile geçmedi. Öldüğü için, kırılmış, küsmüştü babasına.

Babası Sadık'tan çok şey kalmıştı. Tahir amcası paraları dağıtıp bitirdi. Dört yıl sonra ellerinde avuçlarında hiçbir şey kalmamıştı. O sıralar amcası, Kemal'in anasıyla evlendi, iki karılı oldu. Evde de hır gür başladı.

Kemal, evde ve köyde dokunulmazlığı olan tek kişiydi. Bugün "hiperaktif" denilen çocuklardandı. Köyün çocuklarını da türlü maceralara, yaramazlıklara sürüklüyordu.

Çocukluğunun krallığında neler yoktu ki... Çiğdemler, babasını öldüreni öldürtmek için uğraşlar, bir al tayı ovalarca koşturmalar, keklikler, kartallar, kartal yuvalarına tırmanma, böğürtlen toplama, Ceyhan ırmağında yüzmeler, boyunu aşan ekinler arasında tavşan yavrusu aramalar, Anavarza kalesinin yıkıntıları arasında renkli seramik parçaları toplama, akarsuya düşen yıldızlar, suyla akıp giden bulutlar, bir gün ulu denizi görebilmek düşü...

Anlatılamayacak kadar zengindi o krallık. Doğada her yaratık, her renk, koku onu sevinçten delirtiyor, kendinden geçirtiyordu. Durmadan türküler söylüyordu. Köyde adını Deli Kemal koymuşlardı.

Onca romanında anlata anlata bitiremediği çocukluk dünyasının bir yanı kan içindeydi, bir yanı düşlerin büyüsünde... Bir yanında çangal bıyıklı kanlı eşkıyalar, at hırsızları, bir yanında büyük destancılar, bir yanında tüyden ince Karacaoğlan'lar, bir yanında 1865 Kozanoğlu başkaldırısının şiirini söyleyen, Türk tarihinin en büyük başkaldırı şairi Dadaloğlu... Kemal, bir gün saz şairlerinin dizi dibinde, bir gün bir definecinin ardında...

Annesi Nigar Hatun, biricik çocuğu Kemal'in üzerine titriyordu. Oğlunun "Âşık Kemal" olarak tanınmasını, halk şairleri gibi şiirler söylemesini hiç istemiyordu. Onlar gibi olursa başını alır gider, yuvadan uçardı...

Bir gün, babasının –bugünkü deyişle– koruması olan, Sadık'ın öldürülmesinden sonra da eşkıyalığa başlayan Zalanın Oğlu, Toroslarda candarmalarca öldürüldü. Yumuşak, tatlı, güler yüzlü bir adamdı Zalanın Oğlu. Bazı geceler, yanında beş eşkıya, Kemallerin evine gelir, ona armağanlar getirirdi.

Onun ölüm haberini alır almaz Kemal uzun bir ağıt yaktı. Anasına da söyledi. Anası, ilk olarak bu türküsünü sevdi, ilk olarak şiir söylemesine ses çıkarmadı.

Bir süre önce köye bir çerçi gelmişti. Köylü kadınlara istediklerini borca veriyor, bir deftere yazıyordu. Sekiz yaşlarındaki Kemal, çerçiye bu yaptığının ne olduğunu sormuştu. Çerçi, "Yazıyorum," demişti, "sonra yazdığımı okuyorum, böylece kimin ne kadar borcu olduğunu unutmuyorum." Hemite'de hiç okur yazar yoktu. Köyün imamı Fettah Hoca bile yazı yazamıyordu.

Hemite köyünün Anavarza kalesinden görünüşü

Kemal, Zalanın Oğlu üstüne yaktığı türküyü anasının sevmesi üzerine öyle bir coşkuya kapıldı ki... Bu coşku, belleğindeki ağıdı sildi. Ertesi sabah uyanınca ağıdı tümüyle unuttuğunu anladı. Demek, unutmamak için yazmak gerekiyordu.

Artık dokuz yaşlarındaydı. Arkadaşı Mehmet, Hemite'ye bir saat uzaklıktaki Burhanlı köyünün ilkokuluna başlamıştı. O da kararını verdi. Okula yazılacak, üç ayda okur yazar olacak, bir daha da söylediklerini unutmayacaktı...

Bir sabah Mehmet'le birlikte yola düştü. Salla Ceyhan ırmağını geçip Burhanlı köyüne gittiler. Köyün öğretmeni Ali Rıza Beyin yanına vardı, "Ben okumaya geldim," dedi. "Olur," dedi öğretmen. Sonra kafa kâğıdını sordu. Yok. Ayakkabısı, kalem defteri de yok... Giyitleri yırtık pırtık... Öğretmen kafa kâğıtsız, ayakkabısız okula gelemeyeceğini anlatmaya çalışıyor, Kemal yeminler ediyordu ki üç ayda okur yazar olacak, daha fazla başına bela olmayacak... Sonunda Ali Rıza Bey yirmi beş kuruş verdi; "Git kendine defter kalem al," dedi. Sonra onu bir sınıfa soktu, eline bir alfabe tutuşturdu. Kemal, alfabedeki nar resimlerine hayran oldu. Bütün gün defterine nar resimleri çizdi, gördüğü bütün harfleri yazdı. Defter doldu. Bununla da yetinmedi. Eve dönünce, bulduğu bütün kâğıtları, hatta Mehmet'in defterini doldurdu.

Ertesi gün amcası onu kasabaya götürdü. Beş defter, bir düzine kalem aldı. Sonra güzel bir ayakkabı, bir şalvar, bir gömlek, bir de okul kasketi...

Üç ay sonra artık gazete bile okuyordu. Dağlara taşlara, bulduğu kâğıtlara, duvarlara yazılar yazıyordu. Öğretmenine gidip teşekkür etti, artık sözünde durma, okuldan ayrılma zamanının geldiğini söyledi. Öğretmen izin vermedi. Birinci sınıf böylece bitti. İkinci ve sonraki sınıfları kasabada okudu, akrabalarının yanında kalarak...

İlkokul bitince, Kadirli'den yola düzülüp yüz beş kilometrelik yolu yaya yürüyerek ortaokula yazılmak üzere Adana'ya gitti. Ondan sonra girip çıkmadığı iş kalmadı, nice serüvenler yaşadı...

ÇUKUROVA

"Çukurova yalnız doğduğum büyüdüğüm yer değil, bir bakıma romanımın vatanıdır. Örneğin İstanbul'da, Ankara'da, dünyanın herhangi bir yerinde rastladığım bir olayı, bir insani davranışı, bir roman kişisini roman yazarken Çukurova'ya, Çukurova'nın koşullarına, iklimine taşıyorum. Romanlarımda faydalandığım birçok kişiler, davranışlar, psikolojik durumlar, yaratışlar yalnız Çukurova'da öğrendiklerim değildir. Ben Çukurova'yı yeniden romanlarımda yaratıyorum. Yine tekrar edeyim, benim doğduğum, büyüdüğüm güney, yalnız benim olduğum büyüdüğüm yer değil; benim romanımın vatanıdır. Romanda yarattığım, işlediğim bence, yeni bir roman ülkesidir.

Orada bir roman ülkesi kurmama karşın günü gününe Çukurova'nın her şeyiyle, ekonomik, psikolojik, sosyolojik bütün durumlarıyla ilgileniyorum. En iyi bildiğim tarih, coğrafya Çukurova tarihi ve coğrafyasıdır. Çukurova'da köy köy dolaşarak, hem de yaya, folklor derlemeleri yaptım. Hem de beş yıl. Ağıtlar, tekerlemeler, türkülü hikâyeler, bilmeceler derledim. İlk kitabım, 1943 yılında yayımladığım, Çukurova'dan derlenmiş *Ağıtlar* adlı kitaptır. Köylülük durumu benim için, doğa karşısından bin yıllardan bu yana davranışını belirlemiş insanlıktır. Köklü psikolojik, sosyolojik durumlardır."

* * *

"Bana durmadan sorulan bir soru var. Bir konferansta, New York'ta bir kişi de bana niçin hep Çukurova'yı yazıyorsunuz, diye sordu. Ben de ona şu karşılığı verdim, ben mi yalnız Çukurova'yı yazdım, öyle mi sanıyorsunuz, bakın size söyleyeyim, şu dünya yazarları içinde Çukurova'yı yazan tek kişi ben değilim ki, Kafka da, Joyce da, Tolstoy da, Dostoyevski de, Çehov da, Balzac da, Stendhal da... Herkes herkes Çukurova'yı yazdı. Ben gökyüzünden yere inmedim ki, Çukurova'da, bir köyde doğdum, bir kasabayı, bir şehri, bir toprak parçasının doğasını yaşadım. Akdeniz'i, Torosları yaşa-

dım. Kafka bir bürokrat takımı içinde yaşamasaydı *Dava*'yı, *Şato*'yu yazabilir miydi? Bir Yahudi olmasaydı, o kurşun geçirmez karanlık onun ülkesi olabilir miydi? Dostoyevski Petrograd'ı, Sibirya'yı yaşamasaydı, oradaki insanları yaşamasaydı, insan psikolojisini böylesine sağlıklı, derinlemesine verebilir miydi?"

Folklor

"Folkloru ölü bir araç yığını olarak görmüyorum. Gerçek folklorcular da bilir bunu. Her zaman, halkın içinden sanatçılar çıkacaktır. Halk, anonim yaratmasına devam edecektir. Buna da inanıyorum. Folklorcular buna tanık olmuşlardır. Halklar her çağda, her yerde, her zaman yaratırlar. Eğer yozlaşmamışlarsa. Örneğin bir İsveç'te, radyo, sinema, televizyon, halkın kendi yaratısının yerini alamıyor. Bütün bu modern araçlarla birlikte, halk yine de fıkralarını, türkülerini, hikâyelerini, destanlarını, masallarını yaratıyor, üretiyor. En modern toplumlardan biri olarak gösterilen İngiltere'de, Fransa'da da böyle bu. Çok az belki, ama yine de üretiyor halklar, yaratıyorlar. Gerçi biz yaşarken bunun örneklerini pek az görüyoruz. Sürüp gelen bir birikimin sürüp gidişidir bu. Yüz yıl sonra bu bizim çağımızdan neler kalmış, onu yüz yıl sonranın insanları elle tutabilecekler, halkın o güne kadar neler yarattığını. Bir de şunu söylemek isterim: Bizim ülkemizin insanları, daha okur yazar bile olamadılar. Televizyon geleli pek az zaman oldu. Radyo bütün evlere daha yeni girmeye başladı. Batıdan çok değişik bir dönemdeyiz. Folklorik öğeler, halkın yaratması, bir gereksinmedir. Yaratmak bir gereksinmedir çünkü. Sanat, insanın kanındadır. Sanat, insandan ayrı bir şey değildir. Sanatsız insan olmaz. Onun için halklar kesinlikle yaratırlar, yaratmalarını sürdürürler. Halklar varsa dünyada, halkların yarattığı sanat eserleri de var olacaktır. Bizde bu alan çok zengin. Nasrettin Hoca da var, Karacaoğlan da var, Pir Sultan da, Köroğlu da, Homeros da, Manas Destanı da var, var oğlu var. Bizim Anadolu'da, bu büyük gereksinmeyi gidermek için, bugün de yüzlerce şair, Anadolu'da

dolaşır durur, destanlar anlatırlar. Örneğin gez dolaş Anadolu'yu, Homeros'tan parçalara rastlarsın. Nerden geliyor bu? Bizim masallarımızın içinde Hint masallarını da bulursun. Arap masallarını, Binbir Gece Masallarını, bugün Anadoluda toplayabilirsin. Hatta Gılgamış Destanından birtakım parçalara rastlarsın bugün Anadoluda. Bu destanlar, masallar, sözle anlatılır, alabildiğine gelişmiş bir dille anlatılır, ve çok güzel anlatılır. Dil öylesine nüanslıdır ki, şaşar kalırsın. Ve halk, sürekli olarak dilini yaratır. O çağın gereksinmesine göre yaratır. Şu anda Anadolu'da hiç bilmediğimiz sözcükler üretilmiştir, üretilmektedir. Örneğin makina üstüne sözcükler üretilmiştir Anadolu'da. Oysa makina Türkiye'ye yeni girdi. Radyo üstüne yepyeni sözcükler üretilmiştir. Şaşarsın duysan. Örneğin traktör üstüne, traktörün parçaları üstüne, yeni yepyeni sözcükler. Traktörün çalışması üstüne yüzlerce üretilmiş sözcükle karşılaşırsın. Masal vardır traktör üstüne, doğmuştur, türküler doğmuştur. Şimdi sana şurada o türkülerden birkaçını çalıp dinletebilirim. 'Makina makina kanlı makina' diye yeni bir türküyü şimdi okuyabilirim sana istersen. Yani, halk, sürekli yaratıyor. Köroğlu'ndan, masallardan ben boyuna söz ediyorsam elbette onlar benim anlatış kültürüm olmuşlardır da ondan. Halkın konuştuğu da benim temel kültürlerimden biridir. Halkımızın konuştuğu dil. Nüans ondadır. O her gün bir şey yaratır. İnsanın yaşamı, yaratmadır zaten. Eğer insan yozlaşmamışsa tabii. Konuşurken, bir olayı anlatırken halk her an yaratır. Bir olayı beş ayrı kişiden dinlediğimiz zaman, aynı anda gördükleri, yaşadıkları olayı beş insan ayrı ayrı anlatır. Çünkü anlatım bir yaratımdır. Benim temelimi bağladığım yaratma budur. Ben de kendimce yaratıyorum. Ama öyle bir kültür ortamından, öyle bir kültür denizinden, kendimize özgü o müthiş Anadolu kültürünün denizinden faydalanıyorum ki bu yaratmada. Kendimi ben Anadolu'yla oluşturdum diyebilirim. Kendi dilimi oluştururken, Anadolu'yla oluşturdum kendimi."

GELENEK

"Gelenekten, folklordan yararlanmak ne demek, bunun üstünde durursak kültürümüze çok faydası olur. Bizde yazık ki hiç kimse bir sorunun üstünde derinlemesine durmuyor. Gelenekten yararlanmamış bir yazar, bir müzikçi, bir ressam var mı? James Joyce bile gelenekten yararlanmış başlıca kişilerden biridir, diye yazıyor eleştirmenler, büyük bilim adamları. Gelenekten yararlanmayanlar, yararlanmak istemeyenler, dünyada da Türkiye'de de birtakım gariban zıpçıktılar. Her zaman söylediğim gibi, birçok kişinin de söylediği gibi, bilimde ve sanatta atlamalar yoktur. En son yaratış, zincirin son halkasıdır. Benim sanatımda ilk akla gelen, geleneğe daha çok yüklenmemdir belki.

Ben halk içinde yetiştim. Okur yazarlığı öğrenmeseydim, şimdi Anadolu'nun bir köyünde, kasabasında destan anlatıyor, türkü söylüyor olurdum. Yolumu ta çocuklukta çizmiştim. Bu etki doğaldır ki, bir kişinin yaşamından kolay kolay silinecek bir etki değil. Böylesi etkiler yazarlık yaşamında çok tehlikelidir. Bir insanı kötüye de götürür. Halkı, halk sanatlarını özümsemek, onu kaynak bellemek, temel kültür bellemek var, bir de ona öykünmek var. Bizde yerel kültür özümsenmedi, ona öykünüldü. Osmanlılar da Batıyı özümseyememiş, işin kolayına kaçıp ona öykünmüşler.

Benim yeryüzünde akrabalarım var: Stendhal, Çehov gibi. Benim epik anlayışım onlara yakın. Özellikle Stendhal'a. Yereli anlamak, yerel dilden roman dili yaratmak, çağın gelmişini geçmişini özümsemek, anlamak... Ve yeni bir sanat biçimine, diline, içeriğine ulaşmak. Bilirsiniz, boyuna söylerim, herkesin bir Çukurovası vardır. Kafka'nın da, Dostoyevski'nin, tekmil büyük ustaların da... Kimse gökten düşmedi. Yalnız öykünücü o tuhaf yaratıkların Çukurovaları yoktur. Onları bu yeryüzüne Anka getirmiştir, nereden getirmişse. Ya da Anka'nın küllerinden varolmuşlardır, o çok değerli yaratıklar."

DOĞA

"Savrun suyuyla maceramı belki otuz yıldır söylüyorum, yazıyorum. Doğanın en küçük parçasının bile bir kimliği, bir kişiliği var. Kişiliği derken, bir ad bulamadığım için böylesine bocalıyorum. Bir gün insanlar, bilim adamları, yazarlar bunun da adını koyacaklar, iş gündeme gelmiş gibi. Yıllarca ben Savrun Çayı kıyılarında dağlara yürürken, doğayla iç içe yaşadım. Pirinç tarlalarında yıllarca su kontrolörlüğü yaptım da... Ben su bekçiliği diyorum. Onlar o zamanlar kontrolörlük diyorlardı. Her neyse. İşte o zamanlar yavaş yavaş, bir daldaki bir çiçeğin öbürüne benzemediğini, bir çimenlikte hiçbir yaprağın, bir köredeki hiçbir karıncanın, bir pınarın, Toroslardan ovaya inen Savrun Çayı gibi birçok çayın hiçbirinin birbirine benzemediğini gözlemledim. Bunların hepsini de Savrun Çayından öğrendim.

Gençliğimde doğada birbirine benzer iki öğe arıyor, bir türlü bulamıyordum. Meğer o altıgen kar tanecikleri bile birbirlerine hiç benzemiyorlarmış. Doğa çok çok zengin. Yazarlar da doğaya yardım etmeli, doğayla birlikte insanları zenginleştirmeli."

* * *

"Koşullar değiştikçe insanın değişmesi, insan değiştikçe doğanın değişmesi, insanın bu macerası, hayranlık verici bir maceraydı benim için. Benim ülkemde birdenbire ovadaki ormanlar, bataklıklar, kamışlıklar yitiverdi. Birkaç yıl içinde hem de... Bir büyülü el gelmiş, Çukurova'nın üstünden geçmiş, toprağı değiştirivermişti. Bu, traktörün hüneriydi. Romanını yazdığım büyük Akçasaz bataklığı birden kuruyuvermiş, yerini pamuk tarlalarına, okaliptüs ormanına bırakmıştı. Sonraları o okaliptüs ormanı da pamuk tarlası oldu ya. Ormanlar yokoldu, sular değişti, doğa örtüsü değişti, bütün bataklıklar değişti. Akçasaz bataklığı bir kuş cennetiydi de, yüzlerce çeşit çeşit göçmen ya da yerli kuş bu bataklıkta barınıyorlardı. Flamingolar... Hani o pembe flamingolar var ya, işte onlar... Onlardan yüzlercesi, belki de binlercesi Akçasazda uçarlarken gökyüzü

pembeye kesiyordu. Köyümdeki kartallar, yaban hayvanları, birkaç yılda yokoluverdiler. Böcekler, kelebekler... Bir dünya boşaldı, benim ülkem bomboş bir tarım çölü oldu. Ama yaz aylarında bütün ova sararmış altın başaklı ekin tarlalarıyla dalgalanırken de... Yeni, başka, gene büyülü bir dünya oluveriyordu.

Doğanın yokolarak değişmesi insan için büyük bir tehlikedir. Bu doğa değişiminden sonra insanların da huylarında değişiklik oldu, dengesizlikler başladı. Artık ovanın insanı sağlıklı eski insan değildi. Gelenekler, görenekler, iyi ya da kötü, kolaylıkla değişiveriyordu. Benim bölgem, Türkiye haritasında kan gütmenin sürüp gittiği bir bölgeydi. Traktör geldikten, ova değiştikten sonra, bir anda kan gütmeler de bitiverdi. Bunu bir örnek olarak veriyorum yalnızca. Ben bunları yazdım.

İnsanın birdenbire yabancılaşmasını, eğer tehlike, eğer sağlıksızlık sayıyorsak, bu bir tehlikedir. Bu, dünyada da büyük tehlikedir. Yabancılaşma, insanlığın başlıca, önüne geçemeyeceğimiz bir karakteristiğidir. Buna hiçbir zaman insanlık bir çare bulamayacaktır. Doğadan uzaklaştıkça, onunla iç içeleşmekten koptukça yabancılaşma kaçınılmazdır. Bu kötü müdür, iyi midir, bunun için konuşamam. Bu insanın önüne geçilemeyecek bir gerçeğidir. Ya makinanın doğayı birdenbire yok etmesi... Ormanların yokolması, denizlerin, suların kirlenmesi, havanın ağıya dönüşmesi, şehirlerin cehennemden beter olması... İşte en büyük tehlike burada... Bununla birlikte insanların gittikçe bir deliliğe ulaşması. Bir tüketim hastalığının yaşanması... İyi ve kötü... Benim kurduğum düş dünyasında, yaratımda, bunların büyüsü, eğer büyü diyebilirsek, etkisi olmasın, bu mümkün olabilir mi?"

GÖÇ

Kızıkan Türkmen aşireti, İran sınırındaki köylerde yaşardı. Köylerin kimisi İran'da, kimisi Türkiye'deydi. Bu aşiret buraya, bir söylentiye göre, Seydişehir'den gelmişti. Bursa'dan geldikleri söylentisi de vardı. Bir söylentiye göre de, Kafkasya'dan Seydişe-

hir'e gelmiş, oradan Bursa'ya, oradan da Van'a, sınır boylarına gitmiş...

Bu sürgün aşiretin beyi Mustafa Bey, Van Gölü kıyısındaki Ernis köyünde otururdu. Ernis, şimdiki Günseli kasabası...

Bu aşiretten, bu aileden bir devlet memuru çıkmış: Muradiye ilçesinde kaymakamlık yapan, sonradan kayıplara karışan Halil Bey. Birçok da eşkıya... Doğu Anadolu'nun, İran'dan Kafkasya'ya kadar en ünlü eşkıyası, yirmi beş yaşlarında vurulan Mahiro da bunlar arasında...

Mustafa Bey burada Luvan Kürt aşiretinin beyinin kızıyla evlenmiş, iki aşiret birbirine akraba olmuş.

O tarihlerde Luvan aşiretinin beyi, Gulihan Bey, Yaşar Kemal'in babası Sadık, onun yeğeni.

Birinci Dünya Savaşı başlayalı birkaç ay olmuş. 1915 baharı...

Osmanlı ordusunu bozmuş Rus ordusu, Süphan dağının oralardan top sesleriyle birlikte Ernis'e akıyor. Top gülleleri köyün içine düşüyor. Aile toplanıp öteki köylülerle birlikte yola koyuluyor. Van'a kadar geliyorlar, Van bomboş. Bir hafta orada kaldıktan sonra soluğu Diyarbakır'da, Diyarbakır'ın köylerinde alıyorlar. Gulihan Bey burada kalıyor. Ötekiler, Mardin'den aşağı çöle vuruyorlar. Bu büyük aile, birer ikişer çöllerde dökülüyor.

Kalıyor büyük kardeş Sadık, ortancaları Salih, küçükleri Tahir. Anaları Hırde Hatun. Sadık'ın karısı Nigâr, Nigâr'ın babası Aco, yakın akrabalarından Hazal'la –sonradan Tahir'le evlenen– Zübeyde.

Çöl önce Aco'yu yeyip bitiriyor, birkaç hafta sonra da Salih'i. Ölülerini kumlara gömüyor, yollarına devam ediyorlar.

Atlarına yataklarını, öteki eşyayı, yiyeceklerini yüklemişler. Ana, Hırde Hatun, hasta. Atın birine binebilirmiş ya, incinmesin diye, bir buçuk yıl, Van'dan Çukurova'ya kadar sırtında taşıyor onu büyük oğlu Sadık. Ana küçücük, Sadık bir metre doksandan da uzun...

Bir sabah tanyerleri ışımadan kalkıyorlar ki, ana yatağında yok. Sadık orayı burayı, yanı yöreyi araştırıyor. Yok. Üç gün iki gece anayı arıyorlar. Üçüncü gün Sadık, "Yerini buldum anamın," diye fırlıyor, geldikleri yöne doğru koşarak yola düşüyor. Akşama doğru, birkaç hurma bitmiş küçücük bir koyakta buluyor anasını. Bir hurma ağacının altında uyumuş. Uyandırmıyor. Kendisi de zaten yorgunluk-

tan ölüyor, o da anasının yanına kıvrılıyor. Gün ışırken bir de bakıyor ki, anası yok yanında. Hemen koşarak yola düşüyor, çöldeki çizgilere yol denirse eğer. Uzaktan yumulmuş, iki kat olmuş anasının karartısını görüyor. Ona yetişiyor. "Ana nereye?" Ana konuşmuyor. Onu sırtına almak istiyor, ana binmemek için çırpınıyor. Oğlu durmadan nereye kaçtığını soruyor. Sonunda, öfkeyle karşılık veriyor ana: "Cehennemin dibine gidiyorum. Onlar da insan, beni yiyecek değiller ya, siz kaçın, bakalım nereye kadar kaçacaksınız."

Van'dan Çukurova'ya kadar, dört beş kez kaçıyor ana. Oğlu Sadık'ın sırtına binmemek için inat ediyor.

Mezopotamya çölü, Güneydoğu, Doğu Anadolu savaşta öldürülmüş, sürülmüş Ermenilerin, Kürtlerin, Türkmenlerin, Azerilerin, Yezidilerin, Nasturilerin, Asurilerin, Süryanilerin sürüleri yokolmuş köpekleri, babasız anasız kalmış çocuklarıyla dolup taşıyor.

Aç, azgınlaşmış köpekler yüzlerce, binlerce sürüler halinde dolaşıyor, saldıracak hayvan, ceren, kurt kuş arıyorlar.

Çocuklar da sürüler haline gelmiş, aç sefil, çırılçıplak... Sürüler halinde dolaşıyor, köylere kasabalara saldırıyor, bir yanından giriyorlar köyün, kasabanın, öbür yanından çıkıyorlar. Köyde yiyecek adına hiçbir şey kalmıyor. Çekirge sürüleri gibi.

Çöl, Urfa cehennemi bitiyor. Bir ormana girip pınarın başına konuyorlar. Islahiye'nin ormanlıklı, serin dağlarına ulaşmışlar artık. Birkaç gün sonra Çukurova'da olacaklar. Büyük bir sevinç içindeler, kurtulmuşlar...

Ama hiç paraları kalmamış. Çukurova'ya varınca ne yeyip ne içeceklerini düşünüyorlar. Yaşar Kemal'in anası Nigâr Hatun, belindeki kemeri çıkarıp kocası Sadık'a veriyor. "Olmaz," diyor Sadık, "bu senin evlenme armağanın. Tek kardeşinin armağanı, bunu alamam."

"Al," diyor Nigâr Hatun. "Her şeyimizi, evimizi, malımızı mülkümüzü, yurdumuzu yitirip buralara kadar gelmedik mi? Bu da sana kurban olsun. Çalışır gene kazanırız."

Sadık üzülüyor: "Bu çok değerli bir kemer, buralarda değerini bilen bulunur mu ki?"

"El elden üstündür arşa kadar. Var yokla ki, el âlemde kimler var."

Kemer, Pazarcık beyi Hurşit Beye satılıyor. Hurşit Beyle karı-

sı üç kese altın veriyorlar: "Bu kemere bunlar az. Ne zaman paran olursa gel, bu kemer senindir."

Göçü yükleyip yola koyuluyorlar. Ana, her zamanki gibi, Sadık'ın sırtında. Bir yarım saat sonra:

"Bir inilti duydum," diyor oğluna. "İndir beni de var bak çalıların arasına kimdir bu inileyen."

Sadık bakıyor ki, bir çalının dibine sokulmuş, bir avuç kalmış, bir deri bir kemik bir çocuk. Çocuk ölü, ne ses ne soluk... Sonradan, çocukları her gördükleri yerde öldüren atlılardan korktuğu için işi çakal öldüye vurduğunu söylüyor. Her bir yeri çürümüş. Yaralarında kurt kaynaşıyor. Adı Yusuf...

Çocuğu tepeden tırnağa temizliyorlar. Ana otlardan reçineler kaynatıp ilaçlar yapıyor. Üç gün, onun kendine gelmesini bekliyorlar. Üç gün sonra da yola düşüp Osmaniye'ye varıyorlar. Orada Yusuf'u doktora götürüyorlar. Doktor ilaçlar veriyor, "Bu çocuk iyi olacak, çok güçlü bir yaratılışı var," diyor. Seviniyorlar.

Oradan Toprakkale'ye gidiyorlar. Hırde Hatun'un isteği üzerine bir ev satın alınıyor. Eve hemen yerleşiyorlar. Hırde Hatun diyor ki gelinine:

"Nigâr kızım, şimdi bir su ısıt, beni iyice yıka. Sonra da heybelerden en güzel giyitlerimi çıkar. Gerdanlığımı, altın hırızmamı, halhallarımı, bileziklerimi de getir."

Giyinip kuşandıktan sonra akşam namazını kılıyor. Yatsı namazına dururken, hane halkına, "Siz gidin uyuyun, ben bu gece çok uzun bir namaz kılacağım," diyor.

Sabahleyin onu secdeye varmış, kımıldamadan durur buluyorlar. Ölmüş...

Onu Toprakkale mezarlığına gömüp yeniden yola koyuluyorlar, Kadirli'ye varıyorlar. Sadık, İskân Komisyonu Başkanına, kemeri satın alan Pazarcık beyi Hurşit Beyin mektubunu veriyor. Başkan onu çok iyi karşılıyor:

"Bak Kürdoğlu, sana bir konak veriyorum ki, kasabanın en güzel konağı. Sana tarlalar veriyorum ki, ovanın en bereketli toprakları. Semail'in konağını tarlalarını veriyorum."

Sadık istemiyor: "Anam dedi ki, yuvasından atılmış kuşun yuvası başka kuşa hayretmez."

"Onlar kuş değil Ermeni."

"Kuş."

"Ermeni."

Uzun bir tartışmadan sonra, iki candarma çağırıyor Başkan:

"Bunları alın, doğru kayalık Hemite köyüne götürün."

O zamanlar Hemite, Osmaniye'ye değil, Kadirli'ye bağlı.

Bol kayalıklı Hemite'nin köylüleri on beş, yirmi gün çalışıp bu yeni gelenlere güzel bir huğ yapıyorlar. Sıvıyorlar, döşüyorlar, neleri eksikse tamamlıyorlar.

Huğ, duvarları kamıştan, damı sazdan yapılan ev. Köyde renk renk toprak var. Mavi, sarı, kırmızı. Gönlü isteyen, istediği renkte evini boyayabiliyor...

Yaşar Kemal, işte bu köyde doğuyor.

İLK ÇALIŞMALAR

"İlk şiirim ben onaltı yaşındayken yayımlandı. Bu, kötü bir şiirdi. Çünkü geleneksel şiiri bırakmış, o sıralarda şiir yazan yavan şairlere öykünmeye başlamıştım. İlk hikâyemi, adı *Pis Hikâye*'dir, daha en iyi yazılarım içinde sayarım onu, yirmi üç yaşında yazdım. O zaman çok şey biliyordum. Arif Dino, Abidin Dino, Güzin Dino'yla tanışmış, onlarla dostluk kurmuştum. Adana'daki sosyalist genç bir edebiyat bölüğünün içindeydim. Bir de Ramazanoğlu Kitaplığı denilen Adana'daki büyük bir kitaplıkta çalışmıştım. Geceleri de kitaplıkta yatıyor, durmadan okuyordum. Gündüzleri de kitaplığa kimsecikler uğramıyor, ben gündüzleri de, bir kitap kurdu olmuş oku ha oku ediyordum. Homeros, Yunan klasikleri, on dokuzuncu yüzyıl klasikleri benim düş cennetlerimdi. Ramazanoğlu Kitaplığında otuz binden fazla kitap olduğu söyleniyordu. Askerlik gelip çatmasıydı, amacım kitaplığın büyük bir kısmını okumaktı. Ne kadar okumak mümkünse Arif Dino, Güzin Dino sayesinde neleri okuyup, neleri okumayacağımı çok iyi biliyordum. Çok önceden ben de kimleri okuyacğımı biraz biliyordum ya. O sıralar Milli Eğitim Bakanlığınca değerli çevirmenlerden bir Dünya Klasikleri kurulu oluş-

turulmuş, doğudan batıdan harıl harıl çeviriler yapılıyordu. Roman, hikâye sanatının ne olduğunu anladığımı sandığım günlerde yazmağa başladım. Yazmadan önce roman, hikâye üstüne çok düşünüyor, önüme gelenle de, özellikle Arif Dino'yla geceler, günler süren konuşmalar yapıyordum. Benim yazma isteğim ne fizik gereksinme, ne delilikti. Bu işe bilinçle hazırlanıyordum. Hazır olduğumu anladığım gün de işe koyuldum. *Pis Hikâye*'yi, 1946'da yazdım. O sırada Orta Anadolu'da bir kasabada askerliğimi yapıyordum, vaktim boldu. Sonra İstanbul'a gittim, Fransız şirketinde gaz kontrol memuru oldum. Böylelikle İstanbul'u ev ev, mutfak mutfak öğrendim. Gaz sayaçları mutfaklarda olurdu da. Bu bir yıl içinde İstanbul'da hiç yazmadım. Günde 1800 basamak çıkıyordum ve çok yoruluyordum. 1948'de kasabam Kadirli'ye döndüm, pirinç tarlalarında su bekçisi oldum. Bir de daktilo aldım. 1948'de *Bebek* hikâyesini yazdım. Ardından *Dükkâncı*'yı. 1949'da bir roman yazdım. 1950'de bir şeyler karaladım. Folklor çalışmaları yaptım. 1951'de *Hüyükteki Nar Ağacı* adlı kısa romanımı bitirdim. O yıl da İstanbul'a yeniden dönüp *Cumhuriyet* gazetesine röportaj yazarı olarak girdim. 1950'de Orhan Veli öldü. Bu ölüm bana çok ağır geldi. Onun öldüğünü gazetede okuduğum gün, bütün kasabada akşama kadar dolaşıp Orhan'ın öldüğünü önüme gelene söyledim. Hiç kimse aldırmadı. Bu da bana çok koydu. Yalnızlıktan bunaldım. Koskocaman, büyük şair Orhan Veli ölmüş, buna hiç kimse aldırmıyordu. Kimsenin tüyü bile kıpırdamıyordu. O gün kasaba bana cehennem gibi geldi. Bu kasaba bana çok çektirmişti. Rusya'ya casusluk yaptığımı onlar icat etmişler, bana yapmadıklarını bırakmamışlar, evimi taşlamışlardı. Bir de polis haftada bir kere evimi basıyor, evde bulduğu en küçük bir kâğıt parçasını alıp götürüyordu. Her aramada da evin önü yüzlerce insanla doluyor, kalabalık bana bir tuhaf, aydan gelmiş bir yaratığa bakar gibi bakıyordu. Bu aramalarda en güzel romanım saydığım romanımı da candarma aldı götürdü. O romanı gecemi gündüzüme katarak öylesine çok çalışarak yazmıştım ki... 1949'da bütün günlerimi bu romana vermiştim. Yukarda bu yıllarım boş geçmişti, demiştim ya... Bu romanın macerasını anımsamak istemedim hiçbir zaman, ondan olacak o yıllara boş yıllar dediğim. *Pis Hikâye*, *Bebek*, bu uzun hikâyeler, daha yazdıklarımın en

güzelleri içindeyse, bu roman da öyle olacaktı. Onu bir daha yazmağa yüreklilik gösteremedim. Belki bir gün yazarım. Ama öyle bir yoğunlukla, öyle taze bir lirizmle yazabileceğimi hiç sanmıyorum. Belki de o romana bir daha yanaşamayışım bu yüzdendir."

İLK OKUMALAR

"Ömrümde ilk okuduğum roman Alphonse Daudet'nin *Le Petit Chose*'u idi. Ondan sonra da *Kerem ile Aslı*'yı okudum. Bu bir ortaçağ türkülü hikâyesidir. Kuruluş biçimi *La Chanson de Roland*'ın tıpkısıdır. Bu hikâyeyi okumak yasaktı. Onu okuyanlar karasevdaya tutuluyor, deliriyordu. Bu hikâye üstüne, onu okuyanlar için halk arasında daha çok şeyler anlatılıyor, karasevdaya tutulanlara örnekler gösteriliyordu. Ben onu okudum ve ne karasevdaya tutuldum ne de delirdim. Bu iki kitabı okuduğumda ilkokul beşinci sınıftaydım.

Beni ilk etkileyen kitap *Don Kişot* oldu. Onu okuduğumda on yedi yaşındaydım. Daha önce *Don Kişot*'tan parçaları bizim ilkokul kitabında okumuştum ama, işte öyle, pek ciddiye almamıştım. *Don Kişot*'u okuyunca yeni bir dünya buldum. Günlerce etkisinde kaldım. Cervantes bütün insanlığımı, yüreğimde sakladığım birçok gizi açıklamıştı. Bir karanlığa gömülmüş, sonra da içimde bir yücelme olmuştu. Bugünlerde de, politik yüzden, ilk karakola çağrılmıştım. Polisler bana hiç de iyi davranmamışlardı. Bu romanı okumadan, daha çok önceleri de kitaplar yazmağa kararlıydım. Şiirler yazıyor, şiirlerim edebiyat dergilerinde yayımlanıyordu. Bana klasikleri, *Don Kişot*'u tanıtan Arif Dino'ydu. Arif Dino ünlü ressam Abidin Dino'nun ağabeysiydi. İkisi de İstanbul'dan Adana'ya sürgün edilmişlerdi. Ama orada eski Adana Valisi dedeleri Abidin paşanın toprakları vardı. Arif Dino bu topraklardan birazını satınca bana klasiklerden yüzden fazla kitap hediye etti. Ve götürüp paketi açınca üç tane *Don Kişot*'la karşılaştım. İkisini aldım, bir yanlışlık olmuştur, diye Arif Dinoya götürdüm. Fazla olmuş, bir yanlışlık var, dedim. Arif Dino, yanlışlık değil, dedi. Ömrünün sonuna kadar durmadan bu kitabı okuyasın, diye sana üç tane aldım, dedi. Ve *Don Kişot*'larımı gerisin geri eve götürdüm. Arif Dino da ressamdı. Hem de büyük

bir ressamdı. Sergi açmak, yapıtlarını başkalarına göstermek gibi bir derdi yoktu. Resimlerini sadece kendi için yapıyordu. Bir de bizim gibi dostlarına gösteriyordu. Onunla dostluğumuz aralıksız on yedi yıl sürdü. Fransızca ve Türkçe şiirler yazıyor, Türk yenilikçi şiirinin babalarından birisi oluyordu. Abidin Dino'dan da Sait Faik'in ilk romanını *Medarı Maişet Motoru*'nu aldım okudum. Hayran kaldım."

"(Askerlik yaptığım) iki yıl içinde çevrilmiş bütün Dostoyevski'leri, Çehov'ları, Tolstoy'ları, Türk klasiklerini, Binbir Gece Mallarını, doğu klasiklerini okudum. Daha önce de söylemiştim ya, Homeros'u, Cervantes'i Shakespeare'i, Molière'i okumuş, Charlie Chaplin'i biliyordum. Bunlar benim önümdeki büyüklerdi. Bunlara hayranlığım sonsuzdu. Gittikçe edebiyat bilincim gelişiyordu. Ne yapmam gerektiğini anlamaya başlıyordum. Bunlar arasında, özellikle, beni Çehov'un sanat anlayışı, onun dünyaya bakışı ilgilendiriyordu. Charlie Chaplin'i de Çehov'la bir tutuyordum. Zola, Balzac da Türkçeye çok çevrilmiş yazarlardı. *Germinal*'i o yıllar ne kadar çok okuduğumu gerçekten anımsamıyorum. Çok sayfalarını ezberlemiştim. Buna karşın bu yazara bir türlü ısınamıyordum. Stendhal'e ne kadar hayransam Zola'yı da o kadar sevemiyordum. Yalnız o benim için bir kahramanımdı. Onun yapıtlarını kişiliğinden ayırıyor, kişiliğine büyük hayranlık duyuyordum. O zamanlar okuduklarım arasında Dumas'lar, Victor Hugo, Gorki, Gogol de vardı. *Sefiller*'le ancak birkaç ay uğraştım. Beni sarsan kitaplardan birisi de Gogol'ün *Ölü Canlar*'ıydı. Onu hep *İlyada*'ya benzetiyordum, anlatış, tipleri çiziş biçimi bakımından. Söylemeye gerek yok, *Don Kişot* başucu kitabımdı, onu dönüp dönüp okuyor, onun üstüne de eleştirisel bir araştırma yapmaya çalışıyordum. *Don Kişot* üstüne Arif Dino'nun, Nâzım Hikmet'in söylediklerini de hiç unutmuyordum. Şolohov da o zamanlar yazarlarımdandı. Amerikan yazarları da o zamanlar çevrilen yazarlardandı. Amerikan yazarlarını kendime yakın buluyordum ya, ille de Çehov. Bir Çehov tutkunu olmuştum. Kitaplar üstüne, yazarlar üstüne sayısız düşünceler geliştiriyordum. Gece gündüz düşünüyordum. Ve yazmaya başladım."

İNCE MEMED

1953 kışı... İstanbul'un yaşadığı en sert kışlardan biri... O sıralarda Thilda Serero ile yaşamını birleştirmiş olan Yaşar Kemal, Beşiktaş Serencebey'de küçük bir katta oturuyor. Yeni yapılmış, daha her yeri tamamlanmamış bir kat... Thilda işsiz kaldı. Yaşar Kemal'in *Cumhuriyet* gazetesinden aldığı 180 lira aylıkla geçinmek zorundaydılar.

İnce Memed, bütün ayrıntılarıyla belleğindeydi Yaşar Kemal'in. Yıllar yılı düşünmüştü. 1951'de yazmaya başlamış, bırakmıştı. Yeniden yazması gerekiyordu. *Cumhuriyet*'ten romanının tefrikası hakkı karşılığı olarak bin lira avans aldı ve eve kapanıp yazmaya başladı. Evdeki küçük çini soba ısıtmıyordu. Odun bulmak da kolay değildi.

Yaşar Kemal, elinde Erzurum'dan aldığı kalın eldivenler, *İnce Memed*'i yazıyordu.

Tuna'dan gelen buz parçaları şubata doğru Boğaz'a indi. Yer gök dondu. İstanbullular Boğaz'da buzların üstüne çıkıp resimler çektirdiler. O karda kıyamette, buz gibi evde, üç ayda *İnce Memed*'i bitirdi. Bitirir bitirmez de *Cumhuriyet*'in yayın yönetmeni Cevat Fehmi Başkut'a götürdü. Romanı beğenilip "tefrika" edilirse 1800 lira daha alacak, beğenilmezse aldığı 1000 lira avansı geri verecekti.

Cevat Fehmi, romanı bir gecede okuyup bitirdi. Sonra da Yaşar Kemal'le uzun uzun tartıştılar. Yaşar Kemal, romana adını koymak istemiyor, "Bu romanı para için yazdım. Üstelik de üç ayda. Benim iyi romanlarım bundan sonra yazılacak," diyordu. Cevat Fehmi ise adını koymasını ve romanın başındaki Çukurova tasvirini çıkarmasını istiyordu. Uzlaşamadılar.

Romanını almış Cevat Fehmi'nin odasından çıkıyordu ki, Cevat Bey arkasından seslendi, "Dur," dedi. Geldi, Nadir Nadi'nin ve kendisinin "Eşkıya" dedikleri Yaşar Kemal'i kucakladı, öptü: "Güle güle arkadaşım." İkisinin de gözleri yaşarmıştı.

Dünya gazetesinin sahibi Bedii Faik olanı biteni öğrenmişti. Romanı istedi Yaşar Kemal'den. Birkaç gün sonra da dedi ki: "Bak, Yaşar, seni gazeteme almayı çok isterim. Ama onlar seni çok seviyorlar. Doğan Nadi'yle dün konuştum. Yaşar romanını getirsin, istediği olacak, dedi."

TÜRKİYE CUMURİYETİ
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İLK ÖĞRENİM DİPLOMASI

DİPLOMA Nº OKUL Nº

...sınıflı ... okulunda ilk öğrenimini bitirerek 19... dersyılı sonunda yapılan sınavda kazandığı dereceler gösterilmiş olan bu diploma 19... yılı ... ayının ... günü verilmiştir.

Kültür direktörü

Tasdik olunur

KOPYADIR

KOPYADIR

Adı ve Soyadı
Babasının adı
Doğduğu yer
Doğduğu yıl
İli
İlçesi
Kamunu
Koyu

GİDİŞ VE HAL

DERSLER	DERECELER	DERSLER	DERECELER
Türkçe		Resim, Çiz.	orta
Tarih Coğrafya		Yazı	
Yurt Bilgi		Cimnastik	
Hesap Hendese		Musiki	
Hayat Bilgisi		Aile Bilgisi	

Baş öğretmen

Sınıf öğretmeni

Adı ve soyadı: Yaşar
Kemal Gökçeli
Vazifesi: Muh. Röportaj
Muharriri.....
Muteber olduğu müddet.
1951/1952/53
I/I/1954 1955

Cumhuriyet GAZETESİNİN VERMİŞ OLDUĞU KİMLİK KARTI

Romanı Cevat Fehmi'ye götürdü, iş tatlıya bağlandı. Yıllar sonra bir gün Nadir Nadi'nin odasında otururlarken Cevat Fehmi, "Bak, Nadir," diyecekti, "Bu Eşkıya'yı niçin bu kadar severim biliyor musun? Birkaç satırını romanından çıkaracağım diye çocuk ekmeğinden olmayı göze aldı." Cevat Fehmi'yle büyük dostluğu bu olaydan sonra başlamıştı.

Dönemin ünlü savcısı Hicabi Dinç, *İnce Memed* gazetede tefrika edilirken, Cevat Fehmi'ye telefon etti: "Ankara'dan emir geldi. Bu romanı keseceksiniz." Cevat Fehmi öfkelendi: "Hicabi, Hicabi, o sana Ankara'dan telefon edenler bana telefon etsinler. Sen mi anlarsın romandan ben mi, onlar mı anlarlar romandan ben mi? Gücünüz yeterse kestirin bakalım!"

Gazetenin avukatını da çağrıp romanı incelediler. Takıldıkları küçük bir parça tefrikadan çıkarıldı. Sonra kitapta yer aldı o parça.

Ertesi yıl Çağlayan Yayınları arasında çıktı *İnce Memed*. İki cilt olarak. Bu yayınevi, yayıncılık alanında büyük başarı kazanmıştı. Gazete bayileri aracılığıyla satılan "plastik kapaklı" romanları büyük ilgi görüyordu. Çok geçmeden "taklitleri" de çıkmıştı piyasaya. Ama kitap korsanları yoktu o dönemde...

Yıl, 1950... 20 Ocak günü *Cumhuriyet* gazetesine gelen haberde, Varlık Roman Armağanı'nı Yaşar Kemal'in kazandığı bildiriliyordu. Bu, dönemin önemli bir edebiyat olayıydı. Devletçe konulan ve uzun yıllardır verilmeyen İnönü Armağanları'ndan sonra ilk kez "yarışmasız" bir edebiyat ödülü konulmuştu. Seçiciler kurulunda saygı edebiyatçılar vardı: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Nurullah Ataç, Reşat Nuri Güntekin, Ahmet Hamdi Tanpınar, Suut Kemal Yetkin, vb. Kurulun dokuz üyesinden yedisi *İnce Memed*'e oy vermişti. Yaşar Kemal'in daha ilk romanıyla kendini kabul ettirdiği görülüyordu. O yıl *Varlık* dergisinin okurları arasında düzenlediği anket-te de "En beğenilen romancı" seçilmişti.

1957 sonunda, UNESCO'nun *İnce Memed*'i Fransızca ve İngilizce olarak bastıracağı haberi çıktı (*Cumhuriyet*, 5 Aralık 1957). Haberde, *İnce Memed*'in kısa bir süre önce (Uluslararası) PEN Club tarafından "en başarılı altı roman" arasına alındığı belirtiliyordu.

Roman önce Bulgarcaya çevrildi. Bulgaristan'da 1957'de Bul-

garcası, 1958'de Türkçesi çıktı. 1959'da Rusçaya çevrildi. Bu ülkelerde yayımlanmasını sağlayan, Nâzım Hikmet'ti.

İngilizcesi 1961'de İngiltere'de (iki baskı) ve ABD'de yayımlandı. Aynı yıl Fransızcaya ve İtalyancaya çevrildi. 1962'de Almancası (Doğu ve Batı Almanya'da), İspanyolcası çıktı. O yıl Hindistan'da *Imprint*'de İngilizce olarak bir kez daha basıldı.

Ondan sonra, tut *İnce Memed*'i tutabilirsen... Dünyanın belli başlı dillerinin hepsine çevrildi. Cep kitabı oldu, lüks edisyonları yapıldı, körler için Braille alfabesiyle yayımlandı...

Romanı İngilizceye ilk kez Edouard Roditi çevirmişti. Roditi ünlü bir eleştirmendi ve Thilda'nın akrabasıydı. Dedikodu çarkları hemen işlemiş, bugüne kadar ağızdan ağıza aktarılan bir yalanı ortalığa salmıştı: Roditi, Thilda'nın kardeşiymiş ve UNESCO'yu, Uluslararası PEN'i etkileyebilecek kendi güçlü bir kişiymiş; Yaşar Kemal de ününü bu –bir tek romanını çeviren– Roditi kardeşe borçluymuş!

Yaşar Kemal, *İnce Memed*'in ikinci cildini on beş yıl sonra yazdı. Kitap önce bir gazetede tefrika edildi, 1969'da Ant Yayınları arasında çıktı. İkinci ciltle üçüncü cilt arasında yine on beş yıllık bir zaman dilimi yer aldı; *Hürriyet* gazetesinde tefrika edilen *İnce Memed III*, ilk kez 1984'te Toros Yayınları arasında çıktı. Dördüncü ve son cildin ilk basım tarihi ise 1987'dir.

Bu hesaba göre, dört ciltlik *İnce Memed*, otuz beş, kırk yıllık bir yaratım süreci içerisinde ortaya konulmuş oluyor.

***

İnce Memed'in arka planında, Yaşar Kemal'in "eşkıyalığın içinde geçen" çocukluğu vardı:

"Dayım en büyük eşkıyalardan biriydi. 1936'lara kadar, 500 dolayında eşkıya vardı o çevrede. Bunlardan biri de, Karamüftüoğlu ailesinden ünlü Remzi Beydi. Kurtuluş Savaşı'nda Kadirli'yi ilk örgütleyenlerden... İlk *İnce Memed* romanında çakırdikeni diye bir diken var. Onu bana Remzi Bey anlattı. Remzi Beyle eşkıyalığın felsefesini yaptık. Amcamın oğlu Rıza da eşkıya oldu, dağda vuruldu. İlk romanımın *İnce Memed* olmasının nedeni bu. Başka türlü de olamazdı zaten."

Yaşar Kemal'e göre İnce Memed, başkaldıran, "mecbur" insanı simgeler: "*İnce Memed*'in dört cildi de Çukurova betimlemesi ile başlar, belirli bir biçim içinde sürer. O biçim içindeki öz, mecbur insandır. Kavga etmeye, başkaldırmaya mecbur insan. O mecbur insanlar kuruyor dünyayı. Mecbur insanlar ve yüreklerindeki kurt. Mecbur insan, bizden önce de vardı, sonra da var olacak. *İnce Memed*, tüm tarih boyunca, Anadolu tarihi boyunca, başkaldıran insanın destanıdır."

Yaşar Kemal, *İnce Memed*'in olağanüstü ilgi görmesini nasıl açıklıyor? Şöyle diyor: "Ünlü bir sinemacı söyledi: Elmor Williams, filme çekmek için *İnce Memed*'i satın almıştı. 'Böyle sözcüksüz denilebilecek bir kitap nasıl yazılabilir, aklım almıyor,' dedi. Bu roman Türkiye için de ayrı bir şeydi. Sanırım o zamana kadar Türk romanında olmayan yeni bir anlatım, yeni bir kurgu, yeni bir insan anlayışı getirmişti. Bir de romanın temelinde geleneksel sözlü edebiyatın anlatısı vardı. Bir geçeği söylemem gerekirse, Türkiye'de ve dünyada bir romanın böylesine tutulmasının nedenini ben de bulmuş değilim. Herkes kendince bir yorum getiriyor."

Mit Yaratma

"Geçen gün Norveç'ten bir yazar geldi, benimle konuşma yapmak için. 'Bütün romanlarınızda istediğiniz nedir?' dedi. Saniyesinde söyledim, birtek sözcükle: 'Direnç' dedim. *Ortadirek* insanlığın direncidir. İnsan gücüdür. Yılmayan insan. O korkunç salgınlardan, kırımlardan, yokluklardan, kıtlıklardan açlıklardan buraya kadar insanlığı getiren, insan direncidir; benim hayran kaldığım, destanını yazmak istediğim odur. Onun alegorisidir *Ortadirek*. O büyük direnç bir damla düştüğü zaman, insanoğlu sıkışınca, yani insana *Yer Demir Gök Bakır* olunca, gökten yağmayınca, yerden bitmeyince, insanoğlu ne yapıyor? İnsanoğlu bir düşe sığınıyor. Yani o *Yer Demir Gök Bakır* bir toplumun gerçekler karşısında sıkıştığı zaman kendisine, sığınılacak bir mit dünyası, bir düş dünyası yaratmasının romanıdır. *Ölmezotu*'na gelince... Bir tek kişinin, sıkıştığı zaman, ona

Annesi Nigâr Hanım

dünya *Yer Demir Gök Bakır* olduğu zaman, bir tek kişinin, yani Memidikin, *Ölmezotu*'nda, bir düş dünyası yaratıp ona sığındığının romanıdır o. Bu alegorik bir romandır, dedim. O şudur: İnsanoğlu sıkıştığı zaman, en kıtlık döneminde bile, çağımızda bile diktatörler çıkarmıştır. Birinci Dünya Savaşından sonra Alman ulusu Hitler'i yaratmak zorunda kalmıştır. Sovyetler Birliği, Stalin'i yaratmak zorunda kalmıştır. Çaresi yok, hiçbir çaresi yoktur. Bir düş dünyasına, bir diktatöre sığınacaktı o halklar. Bütün tarihi boyunca , insanoğlu yaratarak sığınmıştır. Bir kaçıştır bu. Bu benim üçlüde, *Ortadirek, Yer Demir Gök Bakır, Ölmezotu*'nda, aradığım bir şey var benim, insan gerçeğinde. O da insanoğlu ne kadar düşte yaşar, ne kadar içinde bulunduğumuz maddi gerçekler içinde yaşar? Yaşıyoruz şu anda. Ne kadar düşteyiz şu anda, ne kadar gerçek içindeyiz? Bunun sınırını bilmiyoruz. Ben, romanlarımda, bu sınırların iç içeliğini, bu sınırsızlığı işlerim. *Ağrıdağı Efsanesi*'nde, *Binboğalar Efsanesi*'nde, hatta *Akçasazın Ağaları*'nda. İnsanoğlunun bu düş, mit, masal, yani yarattığı ikinci bir dünyada yaşayışının sınırsızlığını, iç içeliğini vermek istedim bütün bu romanlarımda. Onun için *Efsane* adını kullanıyorum, sözlerimi biraz daha somutlaştırmak için, derdimi anlatabilmek için. Çünkü düşle gerçeğin sınırını, gerçek olarak insanoğlunun bu düşüyle, gerçeğini, yarattığı düşle, yarattığı imgelerle yarattığı ayrı bir dünya ile, içinde yaşadığı gerçeğin sınırını bulmak, çok zor bir iş. Romanda bunu insanlara duyurabilmek çok zor bir iş. Hiç olmazsa adlarıyla anayım da, ipuçlarını vereyim okuyuculara, anlasınlar, insan soyu, düşte ve gerçekte iç içe yaşıyor. Buna bir ipucu olsun diye '*Efsane*' sözcüğünü kullandım kitaplarımda."

"İnsan bu dünyada, buna gerçek dünya diyelim, yaşadığı kadar bir de kendi yarattığı bir dünya içinde yaşıyor. Bu, onun yarattığı mit dünyası, düş dünyası, sanat dünyası, din dünyası, ideoloji dünyasıdır. Bazımız insanın yarattığı mit dünyasını eski Yunan mitolojisinden ibaret sanıyoruz. Biliyoruz ki her ulusun, her kabilenin böyle mistik bir dünyası var. Bütün dünyayı ele alacak olursak bu dünya, içinde yaşadığımız şu gerçek dünyadan çok daha zengindir. İçinde yaşadığımız dünyanın belki de bir sınırı vardır, ben buna inanmıyorum ya, gerçeğimiz de her gün yeniden yaratıyor, yaratılıyor, mitler, düşler dünyasının hiçbir sınırı yoktur. İşte insanı kavra-

mak, insan gerçeğine varabilmek için yeni bir realizm anlayışına varmak zorundayız. İnsan çeşitli ilişkiler içindedir dünyamızda. Bu ilişkilerin en önemlilerinden bir tanesi de insanın kendi yarattığı dünyayla ilişkilerdir. İnsanın yarattıklarını sanata, romana getiremezsek eksik bir iş yapmış oluruz ve insan gerçeğine kolay kolay ulaşamayız. Dünyanın tadına, insanın tadına, yaşamın güzelliğine, sevincine, tadına, varamayız. İnsanı var eden ne kadar eti kemiğiyse, ne kadar içinde yaratıldığı dünyaysa o kadar da kendi yaratıp sığındığı mit, düş dünyasıdır. Bu dünyadan insanın kopuşu, böyle birşey mümkünse, yabancılaşma, onun arkasından da yozlaşmadır. Dünya yok olduğu gündür ki, ancak işte o zaman insanın yarattıkları da onunla birlikte yokolur. Toplumun yarattığı müşterek dünyalar ne kadar insanın yaşamını sağlıyorsa, kişinin yarattığı mit, düş dünyası da onun yaşamını kolaylaştırıyor, sağlıyordur. Toplumun mit, düş dünyasıyla kişinin yarattığı mit, düş dünyası her ne kadar ayrı ayrı dünyalarsa da, bir yerde de biribirlerine sıkı sıkıya karışmışlardır. İşte benim realizmim bu bütünlükten kaynaklanmaya çalışıyor. Bu da günümüzden Homeros'a, daha da öteye, Gılgamış'a kadar uzanıyor. Sanat yaparken insanı gerçeklerinden sıyıramayız. Ne yazık ki, günümüze kadar gelen birçok çağlarda insanlar yalnızca insanoğlunun içinde bulunduğu bir yanı, ya da birkaç yanı birden ancak görebilmiştir. İnsan gerçeğine bir bütünden varılır, bunun üstünde pek durmamışlar. Çağımız insan kavramında yeni aşamadadır. Sanırım ki çırpınmamızın büyük bir kısmı buradan kaynaklanıyor. Benim realizmim içinde bulunduğumuz gerçek dünyayla insanın yarattığı düş dünyasının iç içeliğini vermektir. İnsanın yarattığı düş, mit dünyasıyla ilişkileri insanın en büyük gerçeklerinden biridir. İnsan yaşamında, insanoğlu ne kadar mit içinde, ne kadar düş ve mit dünyasında yaşıyor, bu karmaşıklığın üstüne insanlık daha gereğince eğilmiş değil, ne sanatta, ne de bilimde..."

"Ben de kendimi azıcık bir yazar sayıyorsam, insan gerçeğine bilinçli olarak miti, düşü getirdiğimdendir. İnsanlar, sıkıştıkça kendilerine bir düş, bir mit dünyası yaratıp oraya sığınırlar. İnsan nereden gelip nereye gittiğini buluncaya, doyumsuzluğunu altedinceye kadar mit ve düşe sığınma sürecektir. Ondan sonra gene sürecek-

tir. Çünkü insan yaşama sevincine, tükenip batsa bile, dünyanın güzelliğine doyamıyor ki... Şu İstanbula bakalım: Öldürülmüş, kirletilmiş, şehirlikten, insanlıktan çıkarılmış, cehenneme döndürülmüş, soluk alınmaz olmuş, kötülükler, cinayetler almış başını gitmiş, bütün insanları birbirlerine düşman gibi bakan, bencil, çökmüş çürmüş... Bütün bunlara karşın, daha da bin katı kötülüklere karşın bu şehirde bile yok edilemeyen bir güzellik kalmış. Yok edemediğmiz, belki yok edip de yeniden yarattığımız, üstüne bir mit, bir düş dünyası kurduğumuz."

Roman

"Her çağ kendi romanını, kendi anlatım biçimini getirir. Anlatım biçimleri de, roman kurguları da, roman biçimleri de gökten inmez. Anlatımlar da sıkı sıkıya içinde geliştiği topluma bağlıdır. Söz eylemdir. Harekettir, büyüdür. Evrenimizi yaratan da sözdür. Ben sözle yeni bir dünya değil, yeni bir roman dünyası kurmaya çalıştım. İnsanlar yüzyıllardan bu yana nasıl kendilerine düş ve mit dünyaları kurmuşlarsa, roman da insanlığın kurduğu mit dünyasının içindedir. Bu dünya, benim kurmaya çalıştığım dünya, kendimce bir dünyadır. Yaşadığımız dünya ile ilişkisi, dünya ile birlikte yaşamın gerçeğini, düşlerin ve mitlerin gerçeğini aramak değil midir? Roman bu aramanın bir başka yoludur. Belki de en kestirme yolu.... Ayrıntılara çok önem verdim sözünü ettiğim romanlarımda. En küçükten, en ayrıntıdan giderek bir dünya kurmak... Bu, yeni bir biçim geliştiriyor. Dünyada her dağ parçasının, en küçük bir varlığın bile, bir kişiliği var. Bunu böyle kabul edince, kurulan dünyadaki öğeler gittikçe yoğunlaşıyor. Bir daldan, kırk sayfada, bir yaprak düşürmek... Bu, benim romanımın temellerinden biri olmalıydı. Böylesine güçlü bir yazar olmak isterdim, ama çağımız edebiyatında böylesine bir birikim yok. Onun için, sanırım benim gücüm bu yaprağı gönlümce düşürmeye yetmeyecek. Bu bir yoğurt yiyiş sorunudur. Çağımızın birçok edebiyatçısının, yazarının bu kadar yoğurt yeme sorunları yok. Benim oğlum bina okur, döner döner gene

okur... Varsın okusunlar, onlara bir diyeceğim yok. Bina okumak büyük bir rahatlıktır. Ama kırk sayfada bir yaprak düşürmenin, kılı kırk yarmanın edebiyatta bir rahatlık olduğunu sanmıyorum. Yeni arayışlara yönelmek, başarısızlığı önceden kabul etmek demektir biraz da. Çağımızın yenilikçileri, başarısızlıkları önceden kabul edilmiş çağdaş başarısızlardır."

* * *

"Bir karanlıktan gelip bir karanlığa gidiyoruz. Homeros, *İlyada*'da, 'İnsanoğlu en acı çeken yaratıktır,' diyor. Çünkü ölümün bilincine varmış tek yaratık insandır. Şimdi, nedir bu dünyaya bağlılığımız? Dostoyevski, *Budala*'sında, 'İnsanoğlunu sonsuz bir uçurum üstüne ayağını koyacak kadar orada yaşamaya mahkûm edin; yağmur altında, karda kışta, o acı içinde, açlıkla yoklukla yaşar da ölmeye razı olmaz, yaşamını sürdürmekte direnir,' diyor. Belki bu bir simge. Ama biliyoruz ki, insanoğlu açlıklar, yokluklar, sömürüler, sefaletler, aşağılanmalar arasında yaşamaya devam ediyor. Nedir bu? Varmak istediğim gerçek, insanın içindeki bu sevinç ne?

Ben, sevincin türkücüsüyüm. Onu söylüyorum boyuna. Bütün epopelerde, aşağı yukarı insanlığın macerasında, halkın yarattığı müzeğinde, türküsünde, ne kadar acılı olursa olsun, şu var: 'Geldik ya!' *Ortadirek*'te 'İndik ya, geldik ya!' macerası var ya, onun gibi. Bu dünyaya çok şükür geldik. Gelmeseydik ne olacaktı... O korkunç sevince varmak istiyorum. Nedir o sevinç, yaşama sevinci? Araştırdığım bu. Niye mit yaratıyor, düş yaratıyor da sığınıyor? Bu sevinci sürdürebilmek için, yaşamanın ağırlığından kurtulabilmek için kendine yeni bir dünya yaratıyor. Bu dünya yetmiyor. Acılarıyla, hastalıklarıyla, ölüm korkusuyla, yok olmakla... ama gene direniyor. Bu ne? Benim aradığım bu. insan gerçeğine biraz daha yaklaşmak."

"İnsan gerçeği, insan psikolojisinde başlar. Bir de bu büyük ustalar, yeni yapı olanakları getirmişlerdir. Eski Yunan piyesleri değil, Shakespeare'in piyesleri. Cervantes'in romanları, eski şövalye hikâyeleri değil. Modern romanın, modern oyunların başlangıcıdır bunlar. Ötekiler de insan psikolojisine yeni boyutlar getirmiştir. Yazarın büyüklüğü onunla ölçülüyor.

Elbette benim de kalma çabam var. Ne kadar başardım bunu? Karacaoğlan gibi söylemiyorum. 'Ben ölürsem söylenirim dillerde.' Kendine en güvenli adamdır Tolstoy, '*İlyada*'yı yeniden yazdım,' diyecek kadar. O bile, 'ben şu kadar zaman eskimem,' diyememiştir. Kimse diyemez gibi geliyor.

Ben yalnız şunu söylüyorum: Romandaki maceram, insan gerçeğine varmak ve roman yapısını yaparken sağlam, insan psikolojisine uygun yaratmak... Bir yanım var, ona güveniyorum gerçekten: Doğayı epik anlayış gibi yazdım ve yeni imgeler kurdum gibime geliyor. Ona biraz güveniyorum. İnsan psikolojisine bir şeyler getirdiğimi sanıyorum. Doğaya yeni bir bakış getirdim. Karacaoğlan'dan öğrenerek, *İlyada*'dan öğrenerek... Hatta Faulkner'dan, Sait Faik'ten öğrenerek. Bir şeyler de eklediğimi sanıyorum. Ne kadar yabancılaşırsa yabancılaşsın insan soyu, doğayla ilişkisi bitmeyecektir. Çünkü doğanın bir parçası. Ondan kopması mümkün değildir. Doğanın kanında insanoğlu, insanoğlunun kanında da doğa olduğuna göre, bir şeyler yaptığımı sanıyorum."

* * *

"Romanın ana taslağı, başlangıcı, sonu, tiplerle birlikte biçimleniyor kafamda. Önce biçim doğuyor bende, konu doğuyor, her nedense. Tip de birlikte yaratılıyor. Ana eksen, yazacağım tiptir. Ben, 20. yüzyıl romancılarının dışında, ana tipe çok önem veriyorum. Sonra... Örneğin *İnce Memed IV*'te, ilk düşündüğüm zaman, romana başlarken, 'Çukurovada toprak da deniz gibi köpürür,' dedim. Bu, laytmotif gibi.... 'Torosun tepesine çıktığın zaman, Toroslarda ışık da deniz gibi köpürür.' Böyle bir şiirsel tarafı da ortaya çıkıyor kafamda. Örneğin, hep yazmak istedim, bir halk deyimidir, 'Savrun Suyu öyle aydınlık bir sudur ki, dibine Kuran düşse okunur.' Böyle ayrıntılar kafamda yer yer doğuyor. Ayrıca yazarken de geliyor."

Roman Dili

"Roman dili, kendi biçimini yaratıyor. Eğer gönül vermişsen, gece gündüz işin buysa, roman yazarken kendi kendini yaratıyor. Bunun üstüne düşünce düzenim var. Dili nasıl kullanmalı romanda, dil nedir, diye.

Rus romanı çok ilginç. Puşkin, Rus edebiyatına yeni bir şiir getiriyor. O şiir çok yeni... Bunu da eleştirmenlerden öğreniyoruz, Nâzım Hikmet'ten öğreniyoruz. Nâzım Rusçayı çok iyi konuşmuyorsa da, Rus edebiyatını iyi bilen, okuduğunu çok iyi anlayan bir insandı.

Sonra Gogol geliyor. Bunlar eski Yunan'a da hayran. Örneğin Gogol, 'Ben yeni bir *ilyada* yazıyorum,' diyor. Tolstoy, *Gençlik*'i yazarken, 'Yeni *İlyada* yazdım,' diyor. Sonra vazgeçiyor, *Savaş ve Barış* için, 'İşte yeni *İlyada*,' diyor. Öylesine tanıyorlar ve öylesine hayranlar, eski Yunana. Çünkü Batıdan geliyor onlara roman düşüncesi...

Gogol'un *Ölü Canları*'nda, doksanıncı sayfasına kadar Türkçesinden belli *İlyada*'nın etkisi. Oradan sonra da yeni bir yazar çıkıyor.

Benim düşüncem şu oldu: Nasıl bir roman dili, yeni bir roman anlatımı, yeni bir roman içeriği doğdu Ruslarda? Dostoyevski yeni bir roman içeriğiyle geldi, ama hâlâ destanlara, masallara bağlı bir anlatım. Türkçesinden bile anlaşılır bu. Müthiş güzel anlatır. Tolstoy'un anlatımı da öyle... Uzmanlar, Rus edebiyatı, en iyi Türkçeye çevrilmiştir, diyorlar. Doğru olabilir bu. Bozkır dili taze bir dil, yeni bir dil. Ondan yeni bir roman ve şiir dili yaratıyorlar.

Bizim dilimizde de Nâzım Hikmet gibi bir deha var. O da halkın dilinden, büyük kaynaktan geliyor. Hep söylerim, Anadolu'nun dili, bütün Türk dünyasında çok zengin bir dildir. Beni İngilizceye çeviren Thilda da, Frnasızcaya çeviren Münevver Abla (Andaç) da söylüyorlar, 'Çok zengin bir dil,' diyorlar, 'karşılığını İngilizcede, Fransızcada bulamadığımız kadar zengin bir dil,' diyorlar. Nâzım da öyle diyordu. Türk dili, Rus dili, bunlar taze dillerdir; epope dili, masal dilidir. Büyük edebiyat doğabilir bu dillerden, doğmuştur da...

Ben bunun belki bilincinde değildim, şimdi bilincindeyim. Dilin özelliği romanın yapısını bile belirler. Eğer dilimize çok bağımlı

Fotoğraf: Ara Güler

kalabilmişsek, bu dilin adamayız. Eğer sağlam bir edebiyat yapıyorsan, yeni bir dil, kendine has bir roman dili yaratmak zorundasın. Şiir dili ayrıdır, roman dili ayrıdır. Nâzım şiirde bunu yaptı. Ben de romancı olarak yapmaya çalıştım."

"Bizim roman geleneğimiz yeni. Bizim kuşaktan önce de belirli bir roman diline ulaşmış kişi az ya da hiç yok. Kırık dökük bir şeyler ya da. O zaman halkın konuştuğu dili, sözlü edebiyatını kaynak almaktan başka hiçbir umar yok.

Anadolu'nun dili çok zengin bir dil. Büyük de bir sözlü edebiyatı var. Destanları, türküleri, ağıtları, masalları, tekerlemeleri var. Ben gençliğimde bir folklor meraklısıydım. Bir destan anlatıcısıydım. Sözlü edebiyatta bile her kişilik, yani şair, anlatıcı, kendisine başka yeni bir dil yaratmıştır. Gelenekten kurtulmak ne kadar zorsa da kişilikler bir destan, bir şiir, bir ağıt dili yaratmaktan kendilerini kurtaramamışlardır. Ben bunu geçliğimde tam bilincine vardım diyemezsem de kokusunu aldım diyebilirim. Veysel'le Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal'la, Dadaloğlu kendilerine has bir şiir dili yaratmışlardı. O geleneksel halk şiirinin kırılmaz anlatımını, sesini kırmışlardı. Her destan anlatıcısı da bölgesinin damgasıyla birlikte anlattığı destana, masala, tekerlemeye kendi damgasını vuruyordu. Sonraları, farkına vardığım bu başkalıklar, kişilikler, anlatımlar üstünde çalıştım, bilinçlendim. Romana başladığım zaman artık hazırdım. Gençliğimden de biliyordum. Ustam Güdümen Ahmet, Küçük Memet, Murtaza gibi anlatamıyordum Köroğlu'nu. Bende hikâye, başını alıp benim gönlümce başka yerlere gidiyordu. Öğrendiklerimi tıpı tıpına anlatmak hoşuma gitmiyor, bana yavan geliyordu boyuna yinelemek. Beni dinleyenler de benimle birlikte yaratıyorlardı sanki. İnsan hikâyeyi anlatırken onları bakışlarından, kıpırdanışlarından, onayladıklarından, onaylamadıklarından anlatımına, yaratımına yön veriyordu.

Bir kişi bir romanı yaratırken, önce dili yaratmak zorundaydı. Bu dil halkın dili olmazdı, destan, masal, şiir dili de olmazdı. Yazılı anlatım bambaşkaydı. Sözlü anlatımın geleneği, olanakları başka, yazılı anlatımınki bambaşkaydı. Yazarken bunun farkına vardım. Uzun romanları yazarken de başka bir şeyin farkına vardım, dilin yapısı romanın biçimini, içeriğini oluşturuyordu. Buna çok uzak bir

olasılıktır diyenler var. Dilin yapısı nasıl olur da hem biçimi, hem de içeriği belirler? Roman yazarak bu işin derinine ulaşırsak orada dilin yarattığı biçimleri, içerikleri de buluruz gibime geliyor. Dilbilimciler işin bu yanıyla da uğraşırlarsa iyi ederler.

Buradan yola çıkınca, bir yazarın yazdığı her romanın dili aynı olursa işin içinde bir yanlışlık var demektir. Anlattıklarımız da, anlatım biçimlerimizi belirler. Böyle olunca da bir yazar anlattığı her romanı aynı anlatımla yazarsa tatsız bir şey olur. Tatsız bir şey olduğu gibi, bir düş dünyası, bir mit dünyası, bir roman dünyası da kurulamaz. Ben, her romanını aynı anlatımla anlatan romancının romancılığına inanamam. Yeni bir dil yaratılmadan da, yani roman dili, şiir dili, doğru dürüst bir roman, şiir yaratılamaz. Yeni bir renk, çizgi dili de yaratılmadan doğru dürüst bir resim yaratılamaz."

Sinema

1938 yılında ilkokulu bitirdi, diplomasını aldı. Ortaokula yazılacaktı. Kadirli'den yola çıktı, yüz beş kilometrelik yolu yaya yürüyerek Adana'ya ulaştı. Akşam olmuştu. İlk olarak elektrik görüyordu. Bir elektrik direğinin dibine oturup dinlendi. Şimdiye kadar o gür ışığa şaştığı kadar hiçbir şeye şaşmamıştı. Kalkıp ırmak boyunca yürüdü, bir sinemaya girdi. *Mücrim Çocuk* adlı film oynuyordu. Kemal, daha önce hiç film görmemişti. Gece yarısına kadar bu filmi izledi.

Sonradan sinema sanatıyla yakından ilgilenecek, senaryolar yazacaktı. Yaşar Kemal imzalı senaryolar sansürden geçmediği için, bunlarda (örneğin, *Alageyik*) Yusuf Karataylı, vb. takma adlar kullanacaktı.

Kendi romanlarının filme çekimiyle (*Ağrıdağı Efsanesi*, *Yılanı Öldürseler*, vb.) de ilgilenecek; yazılan senaryoları gözden geçirecek, gerekli görürse değiştirilip düzeltilmesini sağlayacaktı.

Yılan hikâyesine dönen *İnce Memed* filminin çekimi ve filmin –Peter Ustinov'un kendi oyunculuğuna göre bozup değiştirdiği– senaryosu ayrı bir konu... Kısaca anlatmanın olanağı yok...

1975'te, Türk Sinematek Derneği'nin onuncu yıldönümü dolayısıyla düzenlenen toplantıda yaptığı konuşmada "Çağımızın Sanatı Sinema" üzerine görüşlerini şöyle anlatıyordu:

"Sinema, insanı dört koldan etkiliyor. Hem destanı, hikâyeyi, romanı içeriyor, hem şiiri, resmi, görüntüyü... Hem de inanılmaz, ulaşılmaz bir devinimi. Şarlo'yu yaratmasına karşın, daha dünya sineması çocukluğunu yaşıyor. Çağımız sinemaya daha büyük, inanılmaz olanaklar yükleyecektir. Sinema dünyası buna sonuna kadar açıktır.

Sinema, çağımızda karşılaştığı bütün olumsuzluklara karşın, yolunu, canını dişine takmış, var gücüyle açıyor. Bu yele bu kar dayanır mı, sinemanın çağımızda karşılaştığı olumsuzluklarla herhangi bir sanat dalı karşılaşmış olsaydı, ortada tozu bile kalmazdı. Sinema bütün olumlu yönlerine karşın yolu en çok çarpıtılmış, en çok sömürüye uğramış, en çok insanlık aleyhine kullanılmış bir sanattır."

STENDHAL

"*Don Kişot* el kitabımdır. Biçim bakımından Alexandre Dumas Fils'ten faydalandım. *İlyada, Odise* benim toprağımın ürünüdür, ülkemde hâlâ epope geleneği yaşar. Türkmenlerde ve Kürtlerde. Hatta *İlyada*'dan temalar, parçalar bile yaşamakta, anlatılmaktadır Anadolu'da. Benim en çok sevdiğim romancı Stendhal'dir. Çehov'un etkisinde kaldım. Son yıllarda, etkisinde kaldım diyemeyeceğim ama, yakın bir akrabalık duyduğum, hayran olduğum romancı Faulkner'dir. Falukner gerçekçiliğini benimsiyorum. İçinde yoğun bir biçimde bulunduğum yaşamla karşılaştırdığım zaman, Faulkner'in gerçekçiliği bana en doğru gibi geliyor. Yaşam, başkalarına bakarak, Faulkner'in anlattıklarına daha çok benziyor. Faulkner'in insanları bana daha çok sahici geliyor. Herkesin sandığı gibi ben Faulkner'i ustalık için ustalık yapan birisi saymıyorum. Onun anlatışını doğal buluyorum. Onu bir çeşit Homeros sayıyorum. Homeros çağımıza gelseydi bence Faulkner gibi anlatırdı. Bence Ho-

FOTOĞRAF: ARA GÜLER

meros'la Faulkner aynı kaynaktan geliyorlar. Aynı şekilde anlatıyorlar, dünyaya bakışları çok benziyor birbirine. Bence çağımızın romancısı değil, her yönüyle büyük epiği Faulkner'dir. Elimden gelseydi Faulkner'in yolunda yürürdüm. Ya da daha gençken tanıyabilseydim Faulkner'i, ondan çok faydalanırdım. Gene de çağımızda böyle bir büyük epiğin bulunmasından memnunum."

***

"Cervantes'ten bu yana Stendhal, anlatım alanında en büyük yenilikçidir. Romana getirdiği olanaklar, ondan sonra gelen romanı inanılmaz bir biçimde etkilemiştir. Daha da dünya romanına etkisini sürdürüyor Stendhal. O, hem anlatımda, hem kurguda, hem biçimde yepyeni bir roman yaratmıştır. Bilinçli olarak kendi çağının epopesini yaratmıştır. Onun romanı da *İlyada* gibi erişilmez bir dünyadır. *İlyada*'nın yaratıcısı insanlıktır. Stendhal da aşağı yukarı o kadar güçlü olmuştur.

Faulkner'a gelince, o da büyük bir ustadır. Hem kendinden önceki romanı aşmış, hem de her romanında kendini aşmaya çalışmıştır. Onun her romanında yeni bir biçim yeni bir kurgu, yeni bir anlatım vardır. Gerçekte Faulkner bana karşıt bir kişiliktir: Ben ne kadar yalın, aydınlık, düz, sözcüksüz denilebilecek bir anlatıma varmak istiyorsam, Faulkner o kadar karmaşıktır. Buna karşı benim ona böylesine hayran olmam, onun yeni bir roman dünyası yaratmasından dolayıdır. Doğrusu, çağımızda bu çapta hayran kalınacak bir romancı göremiyorum."

YABANCILAŞMA

"İnsanoğlundaki yabancılaşma makinayla başlamış değildir. Yabancılaşma daha önce de vardı, daha sonra da olacak. İnsandaki yabancılaşmanın yoğunlaşması sorunudur bence bütün sorunr. Bunda elbette ki en büyük etken makinadır. Makinayı bir sömürme aracı olmaktan çıkardığımız zaman bence bu yabancılaşma azala-

caktır. İnsan, doğaya yakın olduğu kadar, makinaya da yakın olacaktır. Ben, bunu makinayla yeni karşı karşıya gelen insanlarda çok yakından gördüm. Bir traktörün ev halkından birisi olduğunu gördüm.

Bir yazar için, çağımız için teknolojik baskı söz konusu değildir. Teknolojik baskı olabilir sanmak, Tolstoy çağından kalma bir korkudur. Teknoloji o çağda daha yeni olduğundan birtakım inanları, yazarları gerçekten korkutmuştur. Teknoloji insanlığın geleceği bakımından ilk ağızda birtakım yazarları, insanları tedirgin etmiştir. İlk günlerde bu gelişip gelen heyula elbetteki yüzeyde korku verici bir olaydı. Bir bakıma da dedikleri, sandıkları haklı çıktı. Teknik insanları mutlu kılmağa gelirken, insan ilerlemesinin en güzel bir safhası olmuşken, insanları tutsak kıldı, görülmemiş zulümlere uğradı insanlık teknik yüzünden. Ben tekniğin hiçbir kötü baskısını üstümde duymadım, duymuyorum. Teknik bana sevindirici bir mucize, bir büyü gibi geliyor. Halkın çoğunluğu da bu kadar zarar görmesine karşın teknikten yana, onlara da teknik bir mucize, bir büyü gibi geliyor. Teknik insanların eline geçince, teknikle birlikte yazarlar da, sanatçılar da özgün olackalardır. Yabancılaşma, yozlaşma, insanlık değerlerini yitirme insan yaratıclığını engelleyen en büyük öğelerdir. İnsanlar teknolojinin kurtuluşundan sonra zamanla yabancılaşmalardan, yozlaşmalardan kurtulacak, insanlık yaratma gücünü engelleyen bütün baskılardan arınacaktır.

Makina insanlığın eline geçince onun insan üstüne hiçbir baskısı olmayacak, aksine, insanoğlunu doğanın olumsuz baskılarından kurtaracaktır. Doğayı da kurtaracaktır. Tekniğin insanlığa, doğaya zararı gene teknik tarafından yokedilecektir."

YARGILANMAK

Polis, candarma baskıları altında geçen (bk. Zilli Kurt) gençliğinde, Komünist Partisi kurucusu olduğu öne sürülerek tutuklandı, Kozan Ağırceza Mahkemesi'nde yargılandı (Nisan-Mayıs 1950). Olay şuydu: Kadirlili bir çocuk, komünizm propagandası yaparken yaka-

lanmış. Çok dövmüşler. O da bildiği bütün adları saymış, Komünist Partisi kurucusu olarak. "Kurucu"lar arasında arzuhalci Kemal de var!

Bir sabah candarmalar gelip Kemal'in ellerini kelepçelediler. Savcıya, sonra sorgu yargıcına, oradan da hapishaneye götürdüler. Koğuşların dışındaki bir odaya koymuşlardı onu. Bir hafta sonra, kasabanın ağalarıyla ırkçılarının düzenlediği "miting"in ardından hapishanenin basılacağı, arzuhalci Komünist Kemal'in linç edileceği haberi hapishaneye kadar ulaştı. Candarma komutanı o gün Kemal'i ikinci kata, candarma dairesine çıkardı.

Gerçekten de, "miting"den sonra kalabalık cezaevi avlusunu doldurdu. Coşmuş bağırıyor, yeri göğü inletiyorlardı. O da yukardan, pencereden bu "vatanseverler"i seyrediyordu. Komutan, "vatan millet sakarya" nutku çekip Kemal'in geceleyin Kozan Ağırceza'sına yollandığını söyleyerek "yurtsever" vatandaşları yatıştırıp dağılmalarını sağladı.

Bir hafta sonra da Kozan hapishanesine gönderildi. Dünyanın en kötü hapishanelerinden biri. Hapishane değil, işkence evi sanki... Ağırceza mahkemesinde yargılanmaya başladı. Bir süre sonra salıverildi ya, yargılama sürdü. Sonunda aklandı. Duruşmadan sonra mahkeme başkanı odasına çağırttı onu. Dedi ki:

"Sizi mahkûm edeyim diye çok baskı yapıldı bana. Siz Çukurova'da kalmayın. Hemen İstanbul'a gidin. Orada, Yeni Cami'nin arkasında da arzuhalcilik yapar, hayatınızı kazanabilirsiniz. Sizi burada öldürecekler. Yazık olacak öldürülürseniz. 'Bebek' hikâyesini karım da okudu. Edebiyattan iyi anlar. Merakından sizi görmeye mahkemeye kadar geldi. Ben de dilinize, ustalığınıza hayran kaldım. Bana söz verin, buralarda durmayacağınıza."

Söz verdi, teşekkür etti.

Yıllar sonra mahkeme başkanının ölüm ilânını gazetede gördü, cenazesine gitti. Vedat Günyol'la karşılaştılar. İkisi de şaşırdı birbirini görünce. Meğer ölen yargıç, Fevzi Boran, Vedat Günyol'un amcasıymış. Yaşar Kemal, *Cumhuriyet* gazetesindeki köşesine "Bir Yargıç Öldü" başlığıyla yazdığı yazıda adalet kurumundan söz etti, Fevzi Boran'dan söz etti: "Kozan ve yakınlarındaki halk umudunu ona bağlamıştı. Onun adaletine. Hiçbir tesirle, hiçbir çıkar için, onun adaletten şaşmayacağını biliyordu." (*Zulmün Artsın* içinde).

İngiltere'de BBC Stüdyosunda Can Yücel'le, 1963

Yıllar sonra *Ant* dergisindeki yazılarından dolayı kovuşturmaya uğradı, yargılandı (1967-1969):

Vedat Demircioğlu'nun Teknik Üniversite yatakhanesinden atılıp öldürülmesinin ve öğrencilerin uykudayken coplanarak, yarı çıplak durumda mahkeme karşısına çıkarılmalarının ardından yayımlanan "Kanlı İktidarın Ortakları", Kanlı Pazar'dan sonra yayımlanan "Camiler Kışla Oldu" başlıklı yazılarından dolayı bu kitapçığın yazarıyla birlikte Ağırceza Mahkemesi'nde uzun süre yargılandı; beş yıl sonra aklandı. (Yazılar *Baldaki Tuz* içinde).

Yine bu sıralarda hakkında bir başka dava açılmıştı: Gerekçe, Emile Burns'ün *Marksizmin Temel Kitabı*'nı çevirmiş, böylece Ceza Kanunu'nun ünlü 142. maddesinin dördüncü fıkrasındaki "komünizmi övme" suçunu işlemiş olmasıydı. Gerçekte, o sırada askerliğini yapmakta bulunan çevirmenin adını vermek sakıncalı göründüğü için, Ant Yayınları'nda çıkan, çevirmenin takma adının kullanıldığı kitabı kendisinin çevirdiğini söyleyip "suçu" üzerine almıştı Yaşar Kemal.

12 Mart Muhtırası'nın ardından aydınlar, yazarlar hapishanelere doldurulup gülünç davalar açılmaya başlanmıştı. Derken, Mayıs 1971'de "Balyoz Harekâtı" başladı. Radyo, "teslim olması" istenen aydınların, sendikacıların adlarını okudu sık aralıklarla... Yaşar Kemal, listenin en ön sıralarındaydı. Gidip "teslim" oldu ve bir ay sorgusuz sualsiz Davutpaşa kışlasında tutuldu. Sonra da hiçbir gerekçe gösterilmeden bırakıldı.

Bundan birkaç gün sonra *Marksizmin Temel Kitabı* davası sonuçlanıyor ve "çevirmen Yaşar Kemal" on sekiz ay hapse mahkûm ediliyordu. Yargıtay bu kararı bozacak, Emile Burns, çevirmen Yaşar Kemal ve çeviri kitap aklanacaklardı.

Gelelim son yargılanmalarına...

Yirmi yazar, 4 Ekim 1994 günü Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nde bir basın toplantısı düzenleyerek düşünce açıklama özgürlüğü önündeki engellerin kaldırılmasını, Terörle Mücadele Yasası'ndaki bazı hükümlerin değiştirilmesini istediler. Bu basın toplantısına ne yazık ki az sayıda gazete ve dergi ile bir Alman, bir İsveç televizyonu ilgi gösterdi. Bunun üzerine, Yaşar Kemal'in önerisiyle, bir kitap hazırlanması kararı alındı.

Yirmi dört yazarın yazılarını biraraya getiren *Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye* başlıklı kitapta Yaşar Kemal'in iki yazısı yer alıyordu: "Türkiye'nin Üstündeki Kara Gökyüzü" ve "Zulmün Artsın".

Yaşar Kemal, "Zulmün Artsın" başlıklı yazısını (aynı adı taşıyan kitap içinde) Almanya'daki *Der Spiegel* dergisine de göndermiş; yazı Almancaya çevrilip "Yalanlar Seferi" başlığıyla yayımlanmıştı.

Yazının kimi bölümleri bir gazetede Yaşar Kemal'i suçlayıcı başlıklarla verilince kıyamet koptu! "Medya"nın ve siyasilerin bir kesimi Yaşar Kemal için demediklerini bırakmadılar. İşi "Yaşar Kemal vatan hainidir"e kadar vardıranlar oldu. Yazının bütününde ne söylüyor, diye araştıran olmadı. Elbet, onu savunanlara da rastlandı.

Derken *Düşünce Özgürlüğü ve Türkiye* kitabı toplatıldı, Yaşar Kemal de Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesini çiğnemekten Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne verildi. 12 Temmuz 1995 günü duruşmalar başladı ve yazarımız birkaç ay sonra aklandı.

Bu arada Terörle Mücadele Yasası'nın 8. maddesi değiştirilmişti. Ama bu, dışarıya karşı "yasalarda iyileştirme yapıyoruz; demokratikleşme yolunda adımlar atıyoruz" görüntüsü vermekten başka bir yarar sağlamıyordu.

Ve birkaç ay sonra Yaşar Kemal, "Türkiye'nin Üstündeki Kara Gökyüzü" başlıklı yazısından dolayı bir kez daha Devlet Güvenlik Mahkemesi'ne gönderildi. 7 Mart 1996 günü, ilk duruşmada, savcı "beraat" istedi. Aynı gün mahkeme, kararını açıkladı: 1 yıl 8 ay hapis cezası, 466 bin 666 lira para cezası. Bu ceza, kısa bir duruşma arasından sonra, dinleyicilerin salona alınmadığı celsede açıklanıyordu. Mahkeme, yazarın "Halkı ırk ve bölge farklılığı gözeterek açıkça birbirine düşman ilân ettiği" sonucuna varmış ve Ceza Kanunu'nun 312/2. maddesini uygulamıştı. Ama cezasını erteliyordu; iki yıl içinde aynı "suçu" bir adaha işlerse, ikisinin cezasını birden çekecekti. Karar açıklandıktan sonra Yaşar Kemal, tam mahkemenin kapısına gelmişti ki, geri döndü, seslendi: "Ben de sizi mahkûm ediyorum."

Nokta dergisinin anlatımına göre Yaşar Kemal, romanlarıyla nerede kesişip nerede ayrıldığını kestirmenin güç olduğu renkli hayatına bir de "bölücülük" sığdırmayı başarmıştı.

Yargıtay'ın kararı onamasından sonra Yaşar Kemal, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde dava açtı ve davayı kazandı!

Zilli Kurt

Gençliği Çukurova'da soluk aldırmaz polis, candarma baskıları altında geçti.

Ortaokulun ikinci sınıfından beri Adana'daki sosyalistler arasındaydı. Sosyalist işçi liderler, eski tüfekler, gençler... Daktiloyla yazılmış ya da Atatürk döneminde basılmış sosyalist klasikler elden ele dolaşırdı. Artık yasaktı bunlar. Olanca şiddetiyle süren İkinci Dünya Savaşı'nı daha çok yabancı radyolardan izlerlerdi, dil bilenler vardı içlerinde... "Solcu" oldukları için sıkıyönetimin Adana'ya sürgüne gönderdiği Arif Dino ve Abidin Dino ile sık sık görüşmek, hapishaneden çıkıp gelmiş Orhan Kemal'le dostluk kurmak bile yeterdi bir insanı "mimlemeye"...

Adana'da azılı ırkçılar, solcu düşmanları da vardı. Ağalar destekliyordu bunları. Bu çevre "casus" ilân etti, "komünist" ilân etti Kemal'i. Polis-candarma baskısı bundan sonra başladı.

İlk kez 1943'te düştü karakola. Adana Pamukpazarı karakolunda on gün tuttular. Bir karabasan yaşadı...

Bir işe girip izini yitirtiyordu, bir hafta on gün sonra gelip işten çıkarttırıyorlardı. Belki otuzdan fazla işe girdi çıktı, birkaç yılda. Batos ırgatlığı yapıyordu günde on beş saat, kırk-kırk beş derece sıcak altında, orada bile rahat bırakmıyorlardı. Yalnızca traktör sürücülüğü yaparken izini bulamadılar.

Giderek daha da azıttılar. Her gün telsiziyle Rusya'yla konuştuğu dedikodusunu yayıyorlardı. Evi sık sık basılıyor, telsiz aranıyordu. Bir de her baskında, evde ne kadar yazılı kâğıt bulurlarsa götürüyorlardı. Çoğu sarı defterlere yazılmış folklor derlemelerinin büyük bir bölümü böyle gitti. İlk roman denemesi *Demir Kazık* böyle gitti. Adı "Komünist Kör Kemal"e çıktı.

Sonunda, kimseye bağımlı olmadan arzuhalcilik yapmaya başladı. Biraz rahat eder gibi oldu. Edemedi. 1951 Nisanında tutuklan-

FOTOĞRAF: ERGUN CANDEMİR - TEMPO

dı. Önce Kadirli, sonra Kozan hapishanesinde yattı (Bk. Yargılanmak). Kozan hapishanesinde koğuşa girerken eşkıya Hilmi, kendisini karşılayıp demişti ki: "Senin ailen bana çok yardım etti. Hayatımı kurtardı, desem doğrudur. Ama bu hapishanede tek düşmanın benim. Benden kork. Katillikten, hırsızlıktan, ırza geçmekten düşseydin, başım üstünde yerin vardı. Şimdi, beni bekle." O korkunç hapishanede Hilmi tarafından bıçaklandı. Bir ay sonra da çıktı, ardından aklandı. Çıktı ve aklandı ya, bu kez de arzuhalcilik yapmasını engellediler. İstanbul'a canını atıp kurtulmasaydı, ya bir cinayete kurban gidecek, ya da "zilli kurt" gibi açlıktan ölecekti.

"Zili Kurt" hikâyesi, kendi anlatımıyla, şudur:

"Doğu Anadolu'da koyun sürülerine, koyun damlarına kışın acıkan kurtlar girer, koyunlara saldırırlar, bir koyunu alıp götürmezler, bütün bir sürüyü ısırırlar, yaralarlar, parçalarlar kaçarlar. Kurdun dişleriyle yaralanmış koyunlar iflah olmaz, ölürlermiş eninde sonunda. İşte böyle köye kurt girdiğinin sabahı köylüler atlanırlar, kurtların ardına düşerlermiş. Kurdu, kurtları yakalayınca fiske bile vurmazlar, sağlam bir zincirle, kopmaz kirişle kurtların boğazına birer zil takar onları bırakırlarmış. Kurtlar kurda kuşa, hiçbir canlıya, koyuna keçiye, eşeğe, danaya, hiçbir yaratığa yaklaşamazlar, açlarından ölürlermiş."

Kıssadan hisse:

"İşte Türkiye Cumhuriyeti hükümetleri bu kurt metodunu köylülerden öğrenmiş, her hoşuna gitmeyen insanın boynuna bir zil takıp bırakıyordu bozkıra. Gençliğimde boynumda hep zil oldu. Arkadaşlarımın da. İşte yazılacak roman budur."

kitap-lık

KİTAP-LIK DERGİSİNİN ARMAĞANIDIR